

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ

Кафедра: фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему: «**Місцеві податки і збори у системі власних доходів
місцевих бюджетів (на матеріалах фінансового управління
Хмельницької міської ради)**»

Виконав: студент магістратури за
спеціальністю 072 Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок

Марчук І.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник: кандидатка економічних наук,
доцентка

Самарічева Т. А.

(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

Рецензент: начальник фінансового
управління Хмельницької
міської ради

Ямчук С.М.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Марчук І.В. «Місцеві податки і збори у системі власних доходів місцевих бюджетів (на матеріалах фінансового управління Хмельницької міської ради)» – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок. Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Хмельницький, 2025. 55 с.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти, правове регулювання та практичні аспекти функціонування місцевих податків і зборів у системі власних доходів місцевих бюджетів на прикладі Хмельницької міської територіальної громади. Досліджено структуру, динаміку та роль місцевих податків і зборів за 2019–2023 роки, зокрема єдиного податку, податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, земельного податку, орендної плати за землю, транспортного податку, збору за паркування транспортних засобів, туристичного збору. Виявлено зростання загальних надходжень, яке сприяє зміцненню фінансової автономії громади, незважаючи на економічні виклики, такі як пандемія COVID-19 та воєнний стан.

Визначено ключові напрями вдосконалення системи місцевих податків і зборів, серед яких інвентаризація земель, запровадження прогресивного оподаткування, оптимізація ставок та прозоре адміністрування. Розроблено регресійну модель прогнозування надходжень, що дозволяє оцінити вплив ключових економічних факторів і спрогнозувати доходи бюджету на середньострокову перспективу. Результати дослідження можуть бути використані для оптимізації бюджету, визначення пріоритетів фінансування та підвищення соціально-економічної стабільності територіальної громади.

Ключові слова: місцеві податки і збори, власні доходи місцевих бюджетів, територіальна громада, бюджет територіальної громади.

ABSTRACT

Marchuk I.V. «Local taxes and fees in the system of own revenues of local budgets (based on the materials of the financial management of Khmelnytsky City Council)» - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript. Master's work for obtaining the educational degree of master in the specialty 072 Finance, banking, insurance and stock market. Khmelnytsky University of Management and Law named after Leonid Yuzkov, Khmelnytsky, 2025. 55 p.

The master's thesis examines the theoretical aspects, legal regulation and practical aspects of the functioning of local taxes and fees in the system of local budget revenues on the example of the Khmelnytskyi city territorial community. The structure, dynamics and role of local taxes and fees for 2019-2023, in particular, the single tax, tax on real estate other than land, land tax, land rent, transport tax, vehicle parking fee, and tourist tax, are investigated. The growth of total revenues has been identified, which contributes to strengthening the financial autonomy of the community, despite economic challenges such as the COVID-19 pandemic and martial law.

The key areas for improving the system of local taxes and fees are identified, including land inventory, introduction of progressive taxation, rate optimisation and transparent administration. A regression model for forecasting revenues has been developed, which allows assessing the impact of key economic factors and forecasting budget revenues in the medium term. The results of the study can be used to optimise the budget, determine funding priorities and improve the socio-economic stability of the territorial community.

Key words: local taxes and fees, own revenues of local budgets, territorial community, budget of a territorial community.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У СИСТЕМІ ВЛАСНИХ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	9
1.1. Поняття, види та функції місцевих податків і зборів, їх роль у системі власних доходів місцевих бюджетів	9
1.2. Правове регулювання та особливості справляння місцевих податків і зборів	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У СИСТЕМІ ВЛАСНИХ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	22
2.1. Структура, динаміка та роль місцевих податків і зборів у системі власних доходів бюджету територіальної громади.....	22
2.2. Оцінка надходжень місцевих податків і зборів за їх видами	29
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У СИСТЕМІ ВЛАСНИХ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	40
3.1. Шляхи підвищення ефективності функціонування системи місцевих податків і зборів.....	40
3.2. Прогнозування надходжень від місцевих податків і зборів до бюджету територіальної громади	47
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТКИ.....	64

ВСТУП

Питання місцевого оподаткування є важливим інструментом забезпечення функціонування та розвитку місцевого самоврядування. Стабільне та ефективне виконання покладених на органи місцевого самоврядування (ОМС) завдань значною мірою залежить від рівня їх фінансового забезпечення. Основним джерелом формування місцевих бюджетів повинні стати власні доходи, серед яких місцеві податки і збори займають ключове місце. Сьогодні підвищення ролі місцевих податків і зборів, а також збільшення їх частки у структурі доходів місцевих бюджетів, є основним напрямком посилення фінансової спроможності територіальних громад та забезпечення їх фінансової автономії. Ця тенденція набуває особливого значення в умовах децентралізації, яка передбачає передачу фінансових і управлінських ресурсів від держави до місцевих громад.

Разом із цим, ефективність функціонування системи місцевого оподаткування залежить від раціонального підходу до бюджетно-податкового планування та пошуку резервів для зростання податкового потенціалу громад. Важливим є обґрунтоване та збалансоване встановлення ставок місцевих податків і зборів, врахування рівня платоспроможності платників податків, а також забезпечення ефективності використання бюджетних коштів. Сучасні виклики, пов'язані з нестабільністю податкового законодавства України, підкреслюють необхідність мобільності та гнучкості у впровадженні місцевих податків і зборів. Таким чином, дослідження ролі місцевих податків і зборів у формуванні власних доходів місцевих бюджетів є актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Воно спрямоване на вирішення питань фінансової стабільності громад, підвищення ефективності місцевого самоврядування та зміцнення фінансової автономії територій.

Теоретичні та практичні аспекти місцевих податків і зборів у системі доходів бюджету територіальних громад у своїх працях досліджували такі вчені та економісти як: Атаманчук Н. І. [1], Бак Н. А. [2], Бачо Р. Й. [3], Булавинець В. М. [11], Воробйов Ю. М. [10], Гапак Н. М. [3], Горин В. П. [11],

Іщенко М. І. [22], Крот Ю. [66], Кузьменко О. В. [29], Міщук Є. В. [22], Пономарьова В. С. [44], Порхун В. М. [45], Синчак В. П. [62; 63], Сизоненко О. [68], Сошка Н. В. [65], Станкус Т. [66], Чорна В. Г. [29].

Питання власних доходів територіальних громад розглядаються з точки зору їх стабільності, незалежності від міжбюджетних трансфертів та ефективного використання. Серед авторів, які досліджують дане питання слід виділити: Коваленко В. [28], Крупка М. [28], Кульчицький М. [28], Першко Л. О. [42], Плєць І.І. [72], Самарічева Т. А. [69; 61], Свірський В. С. [72], Халавчук В.О. [69], Щур Р. І. [72].

Значний внесок у вивченні проблем формування та використання місцевих бюджетів, їх структури, ролі у забезпеченні соціально-економічного розвитку території зробили: Горлов Є.І. [74], Десятнюк О. [15], Зелик С. С. [20], Ткачук Н.М. [67], Трусова Н. [68], Чугунов О.І. [70], Шаповалов Є. [15], Юрчишена Л.В. [74].

Однак, незважаючи на значну увагу до питань місцевих податків і зборів, залишаються невивченими аспекти впливу структурних змін у системі місцевого оподаткування на фінансову стабільність громад, зокрема в контексті децентралізації та змін законодавчої бази. Важливо дослідити шляхи підвищення ефективності місцевих податків і зборів у системі власних доходів бюджету, а також механізми прогнозування їх динаміки з урахуванням економічних і соціальних змін. Доцільність таких досліджень обумовлена потребою підвищення фінансової автономії громад, забезпечення стійкості місцевих бюджетів в умовах кризових явищ, а також зміцнення податкового потенціалу для економічного зростання території.

Мета та завдання роботи. Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо визначення шляхів розвитку місцевих податків і зборів у системі власних доходів бюджету Хмельницької міської територіальної громади.

Для досягнення поставленої мети в магістерській роботі були поставлені та послідовно вирішені такі **завдання**:

- означити поняття, види та функції місцевих податків і зборів, їх роль у системі власних доходів місцевих бюджетів;
- дослідити правове регулювання та особливості справляння місцевих податків і зборів;
- здійснити аналіз структури, динаміки та ролі місцевих податків і зборів у системі власних доходів бюджету Хмельницької міської територіальної громади;
- оцінити надходження місцевих податків і зборів за їх видами;
- обґрунтувати шляхи підвищення ефективності функціонування системи місцевих податків і зборів;
- здійснити прогноз надходжень від місцевих податків і зборів до бюджету Хмельницької міської територіальної громади.

Об’єктом дослідження є фінансові відносини, що виникають в процесі формування бюджету територіальної громади.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти формування власних доходів бюджету Хмельницької міської територіальної громади.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі застосовуються такі методи наукового дослідження: аналіз, синтез, абстрагування, індукція, дедукція та узагальнення – для висвітлення теоретичних основних місцевих податків і зборів, а також визначення їх ролі у системі власних доходів місцевих бюджетів; методика порівняння, структурно-динамічного, графічного та табличного аналізу – для оцінки практики формування доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків і зборів; конкретизація, оптимізація, ідеалізація та порівняння – для визначення перспектив розвитку місцевих податків і зборів у системі власних доходів місцевих бюджетів.

Інформаційною базою магістерської роботи слугували дані нормативно-правових актів, річні звіти про виконання бюджету Хмельницької міської територіальної громади та інша статистична і аналітична звітність, підручники, навчальні посібники, статті у наукових періодичних виданнях, інтернет-джерела.

Практична значущість. Опрацьовані автором теоретичні положення та практичні рекомендації щодо шляхів підвищення ефективності функціонування системи місцевих податків і зборів та моделі прогнозування надходжень від місцевих податків і зборів до бюджету територіальної громади можуть застосовуватись територіальними громадами, що дасть змогу їм об'єктивно та своєчасно визначити і оцінити проблеми, пов'язані із соціально-економічним розвитком громади та на цій основі прийняти ефективні управлінські рішення.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були апробовані шляхом участі в VI Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації» 16 січня 2025 р., м. Хмельницький та опубліковано тези на тему: «Роль місцевих податків і зборів у власних доходах бюджету територіальних громад» [34].

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, одного додатка. Загальний обсяг роботи становить 55 сторінок. Список використаних джерел налічує 74 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У СИСТЕМІ ВЛАСНИХ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

1.1. Поняття, види та функції місцевих податків і зборів, їх роль у системі власних доходів місцевих бюджетів

Місцеві податки і збори є однією з основних складових системи власних доходів місцевих бюджетів, забезпечуючи фінансову автономію територіальних громад і сприяючи ефективному виконанню органами місцевого самоврядування їхніх повноважень. Розуміння їхнього поняття, видів та функцій є необхідним для оцінки ролі місцевих податків у формуванні стабільного фінансового підґрунтя громад. Ці платежі не лише наповнюють місцеві бюджети, але й виконують регулятивну, стимулюючу, контролюючу та інші функції, що сприяють розвитку економіки на місцевому рівні. У межах сучасної децентралізації значення місцевих податків і зборів як джерела доходів бюджетів постійно зростає, що робить їх дослідження надзвичайно актуальним.

Для більш глибокого розуміння значення місцевого оподаткування необхідно детально розглянути теоретичні аспекти визначення поняття «місцеві податки та збори» серед вітчизняних науковців (таблиця 1.1).

Аналізуючи наведені в табл.1.1 визначення місцевих податків і зборів, можна сказати, що місцеві податки і збори – це обов’язкові платежі, встановлені органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства. Вони сплачуються фізичними та юридичними особами за визначеними ставками на певній території та надходять виключно до місцевих бюджетів. Ці платежі забезпечують фінансову базу для реалізації місцевих програм і проектів, спрямованих на надання суспільно значимих благ і послуг, а також підтримують розвиток інфраструктури та економічну активність на місцевому рівні.

Таблиця 1.1. Узагальнення трактування поняття «місцеві податки і збори»*

№ з/п	Автор	Визначення
1.	І. С. Волохова, О. Ю. Дубовик [1]	Місцеві податки і збори – обов'язкові платежі, встановлені на державному рівні та регульовані органами місцевого самоврядування для фінансового забезпечення ОМС.
2.	О. П. Кириленко [23]	Місцеві податки і збори – обов'язкові платежі, встановлені органами місцевого самоврядування, що спрямовуються на фінансування місцевих програм і проектів.
3.	С. І. Юрій, В. М. Федосов [73]	Місцеві податки і збори – обов'язкові платежі, які встановлюються місцевими органами влади, сплачуються за визначеними ставками виключно на певній території.
4.	В. І. Кравченко [26]	Місцеві податки і збори – обов'язкові платежі, які запроваджуються органами місцевого самоврядування на підпорядкованій території і зараховуються до місцевих бюджетів.
5.	В. А. Крисоватий [27]	Місцеві податки і збори – обов'язкові платежі, встановлені місцевими радами, види, ставки та порядок сплати яких визначаються органами місцевого самоврядування.
6.	О. Д. Лазор [30]	Місцеві податки і збори – обов'язкові безвідплатні платежі, які запроваджуються місцевими радами відповідно до чинного законодавства для фінансування місцевих бюджетів.
7.	А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк [19]	Місцеві податки і збори – обов'язкові платежі юридичних осіб і громадян до місцевих бюджетів, які встановлюються органами місцевого самоврядування.
8.	О. Романенко [60]	Місцеві податки і збори – обов'язкові платежі, що встановлюються місцевими радами та надходять до місцевих бюджетів.
9.	С. В. Мочерний [39]	Місцеві податки і збори – платежі, що надходять до місцевих бюджетів від фізичних і юридичних осіб, які отримують доходи, володіють майном чи здійснюють діяльність.

*Примітка. Складено автором за даними [1; 23; 73; 26; 27; 30; 19; 60; 39].

Відповідно до норм Податкового кодексу України [43] до складу місцевих податків і зборів належать два місцевих податки та два місцевих збори (рис.1.1), зокрема:

1. Податок на майно, який акумулює в собі три різновиди:
  - 1.1) транспортний податок;
  - 1.2) плата за землю;
  - 1.3) податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.
2. Єдиний податок.
3. Збір за місця для паркування транспортних засобів.
4. Туристичний збір.

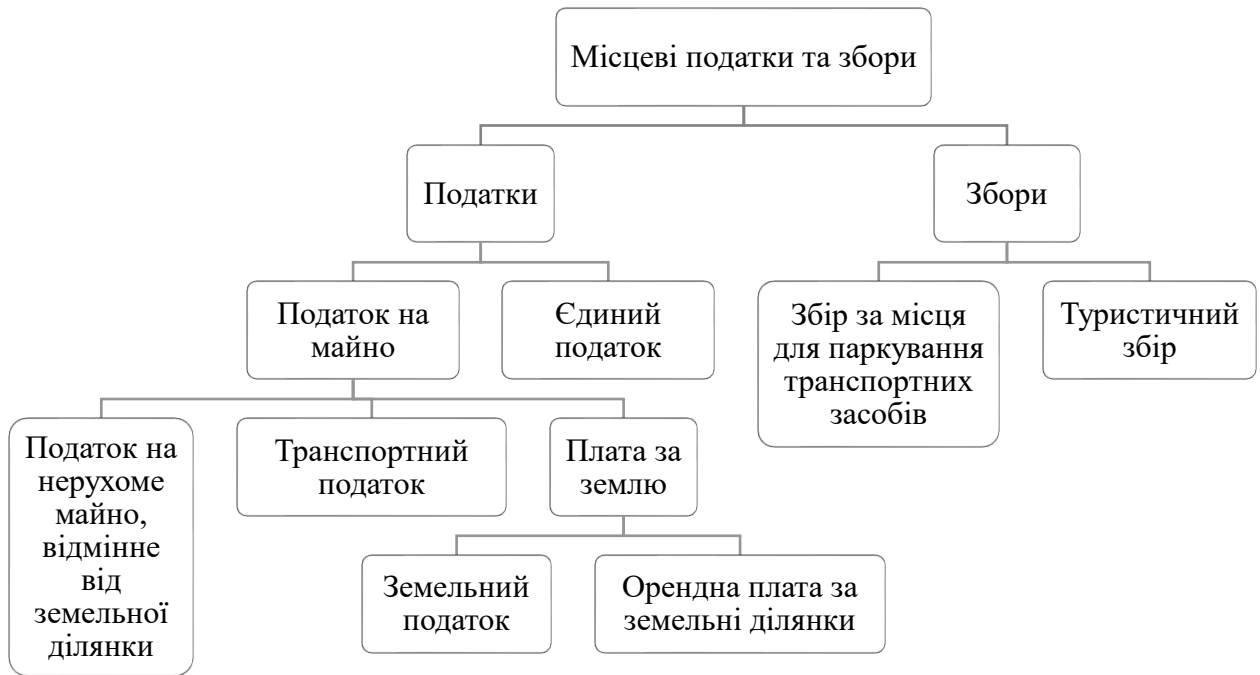

Рисунок 1.1 – Структура місцевих податків і зборів*

*Примітка. Складено автором за даними [43; 66; 36].

Відповідно до Податкового кодексу України місцеві ради обов'язково встановлюють єдиний податок, транспортний податок та плату за землю, а в межах повноважень, визначених кодексом, вирішують питання щодо встановлення окремих елементів податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки в частині визначення ставки податку і пільг щодо його сплати (зазвичай розміру неоподатковуваної площі) та встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору [43].

Згідно з Бюджетним кодексом України всі надходження від місцевих податків і зборів зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування [6].

Для визначення ролі місцевих податків і зборів важливо дослідити функції, які вони виконують. Виділяють шість основних функцій місцевого оподаткування (рис. 1.2).

Ефективне функціонування місцевих податків і зборів сприяє зміцненню фінансової самостійності територіальних громад. У науковій літературі існує кілька теоретичних підходів, що пояснюють роль місцевих податків у фінансовій

автономії громад. Кожен з них підкреслює різні аспекти і значення місцевих податків, що дозволяє глибше зрозуміти їх роль у системі власних доходів місцевих бюджетів.

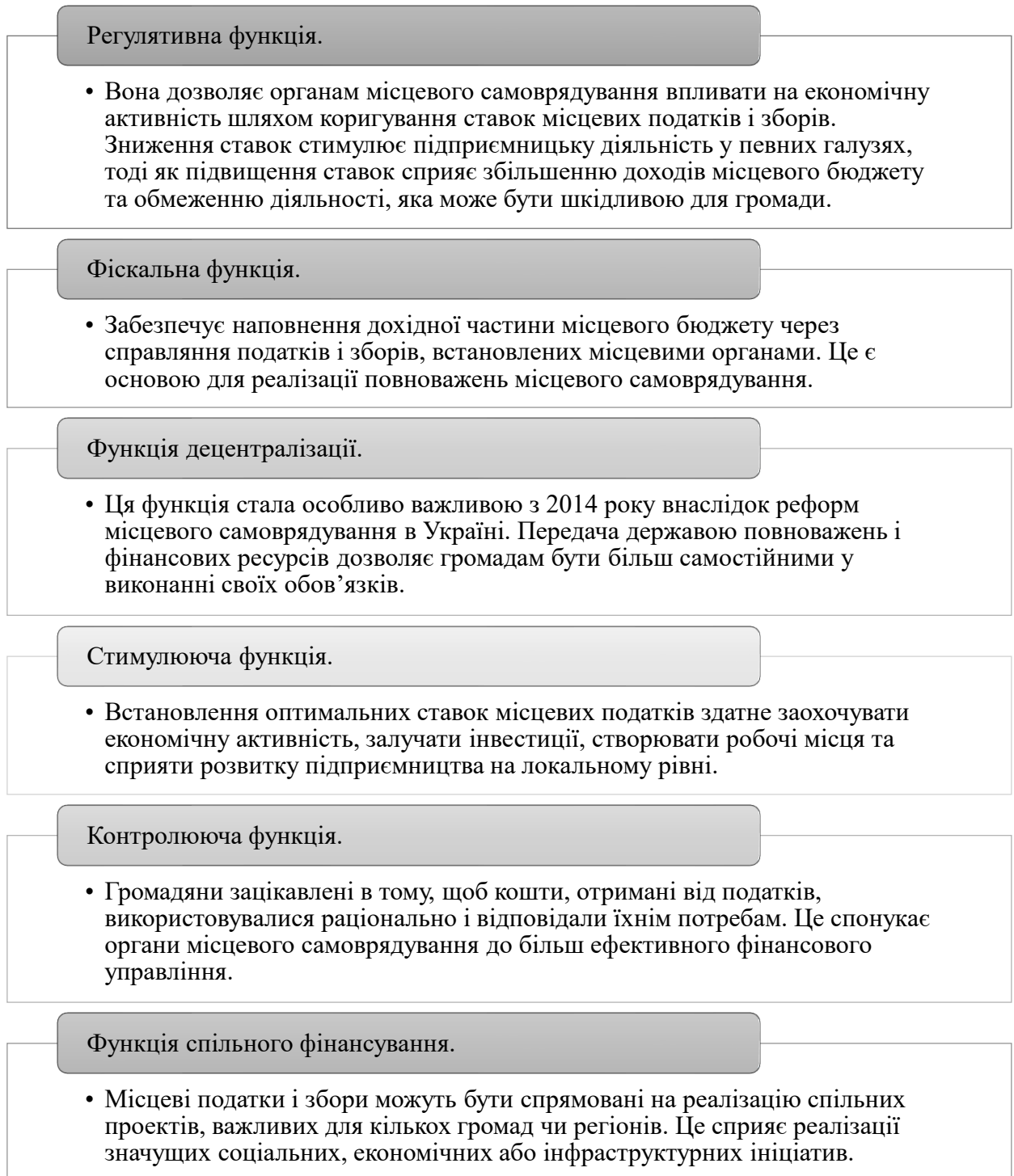

Рисунок 1.2 – Функції місцевих податків і зборів*

*Примітка. Складено автором за даними [21].

Фіскальний підхід зосереджується на ключовій ролі місцевих податків у формуванні доходної частини місцевих бюджетів. Відповідно до цього підходу, місцеві податки є основним джерелом фінансування громад, надаючи їм можливість уникнути надмірної залежності від державних трансфертів. Цей підхід підкреслює, що фінансова незалежність місцевих громад залежить від їхньої здатності самостійно забезпечувати свої фінансові потреби. Завдяки місцевим податкам громади можуть формувати стабільні і передбачувані джерела доходів, що дозволяє планувати і реалізовувати довгострокові соціально-економічні програми, інвестувати в розвиток інфраструктури і підвищувати якість надання послуг.

Соціально-економічний підхід акцентує увагу на впливі місцевих податків на економічний розвиток громади та покращення умов життя її мешканців. В межах цього підходу податкові надходження розглядаються не лише як засіб формування бюджету, але й як механізм, що сприяє вирішенню економічних та соціальних завдань. Цей підхід підкреслює, що місцеві податки можуть бути інструментом стимулювання економічної активності, розвитку малого і середнього бізнесу, залучення інвестицій та створення нових робочих місць. Податкові надходження дозволяють фінансувати соціальні програми, освітні та медичні послуги, підвищуючи таким чином рівень добробуту мешканців громади.

Регуляторний підхід зосереджується на можливості використання місцевих податків як інструменту впливу на поведінку суб'єктів господарювання та мешканців громади. Податки в цьому випадку стають не лише джерелом доходів, але й важливим механізмом, за допомогою якого місцева влада може досягати певних цілей. Цей підхід передбачає, що місцеві податки можуть бути використані для регулювання економічної діяльності, стимулювання певних видів бізнесу або діяльності, що сприяють сталому розвитку громади. Наприклад, знижені ставки податку для екологічно чистих підприємств можуть стимулювати розвиток зеленої економіки.

Отже, аналіз різноманітних наукових підходів до визначення місцевих податків і зборів дозволяє зробити висновок про їх значущість у забезпеченні фінансової самостійності громад. Вони є ключовим інструментом для формування власних доходів місцевих бюджетів, фінансування соціально-економічних програм та підтримки розвитку інфраструктури. А різні теоретичні підходи підкреслюють багатофункціональність і стратегічне значення місцевих податків і зборів для розвитку громад, що надає можливість оптимально розподіляти ресурси та сприяти економічному зростанню на місцевому рівні.

1.2. Правове регулювання та особливості справляння місцевих податків і зборів

Місцеві податки та збори забезпечують не тільки надходження до місцевого бюджету, але й служать ефективним інструментом регулювання економічної діяльності, сприяючи підтримці фінансової стійкості підприємств і розвитку пріоритетних галузей економіки на місцевому рівні.

Право органів місцевого самоврядування щодо встановлення місцевих податків і зборів закріплено у Конституції України. Відповідно до п. 24 ч. 1 ст. 26 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» [54], ці питання вирішуються на пленарних засіданнях відповідних місцевих рад. Перелік місцевих податків і зборів, які формують доходи загального фонду бюджетів територіальних громад та відносини у сфері їх справляння регулюються Податковим кодексом України (ПКУ) [43], який відображає, що зміни до податкового законодавства можуть вноситися лише через спеціальні закони або положення, які встановлюють відповідальність за порушення податкових норм.

Місцеві ради обов'язково встановлюють єдиний податок і податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю). Щодо податку на нерухоме майно, збору місць для паркування транспортних засобів і

туристичного збору, місцеві ради приймають рішення самостійно, але в межах норм ПКУ. Водночас встановлення податків і зборів, не передбачених ПКУ, заборонено. ОМС повинні прийняти рішення про встановлення місцевих податків і зборів, що визначають їх ключові елементи (рис.1.3), зокрема: платників, об'єкт і базу оподаткування, ставки, порядок нарахування і сплати, податковий період, строки подання звітності. Також можуть бути передбачені податкові пільги, але без права встановлення індивідуальних пільгових ставок для окремих осіб чи звільнення їх від сплати [66].

Елементи податку	платники податку
	об'єкт оподаткування
	база оподаткування
	ставка податку
	порядок обчислення податку
	податковий період
	строк та порядок сплати податку
	строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку
	податкові пільги

Рисунок 1.3 – Основні елементи місцевих податків і зборів*

*Примітка. Складено автором за даними [66].

Крім того, ОМС мають затверджувати положення про всі податки та збори, що застосовуються у відповідному бюджетному періоді, навіть якщо їх порядок виконання детально регламентований ПКУ. Ставки місцевих податків і зборів мають бути затверджені та оприлюднені до 15 липня року, що передуює бюджетному періоду, в якому вони застосовуватимуться. Це правило забезпечує прогнозованість і стабільність податкових надходжень.

Офіційно оприлюднене рішення про встановлення місцевих податків та зборів є основним нормативно-правовим актом з питань оподаткування місцевими податками та зборами на території відповідної територіальної громади. Окрім того, протягом 10 днів з дня оприлюднення рішення про

встановлення місцевих податків та зборів його копію потрібно надіслати до контролюючого органу, в якому перебувають на обліку платники відповідних місцевих податків та зборів [66].

Далі розглянемо основні особливості справляння кожного з місцевих податків і зборів, на які слід зважати при підготовці положення щодо їх запровадження.

Єдиний податок є одним із найпрогресивніших місцевих податків. Він сприяє стимулюванню розвитку малого і середнього бізнесу, водночас може створити ризики гальмування його розвитку за умови необґрунтованого встановлення ставок. Основою застосування єдиного податку є спрощена система оподаткування, обліку та звітності – особливий механізм, що замінює сплату окремих податків і зборів єдиним платежем. Цей підхід забезпечує також ведення спрощеного обліку та звітності [36].

Правові аспекти функціонування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності, а також порядок ведення єдиного податку, визначеного положеннями розділу XIV Податкового кодексу України.

Платники єдиного податку звільняються від сплати та подання звітності з таких податків і зборів [36]:

- податку на прибуток підприємств;
- податку на доходи фізичних осіб (для фізичних осіб-підприємців);
- ПДВ з постачання товарів, робіт та послуг на митній території України (крім ПДВ, що виставляється юридичними особами за ставкою 6%);
- земельного податку для ділянок, що використовують для господарської діяльності першої-третьої групи платників;
- плати за користування надрами;
- зборів за спеціальне використання водних і лісових ресурсів;
- збору за провадження окремих видів підприємницької діяльності.

Ця система спрямована на зменшення податкового навантаження на малий і середній бізнес, але часто високі ставки єдиного податку можуть стати серйозною проблемою для дрібних підприємців. Тому важливо забезпечити

обґрунтованість ставок із врахуванням платоспроможності суб'єктів господарювання та потреб місцевого бюджету.

Основні елементи справляння єдиного податку представлені в таблиці А.1 Додатку А.

Податок на майно регулюється положеннями статей 265-289 Податкового кодексу України (ПКУ) [43]. Він включає три основні складові:

1. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.
2. Плата за землю.
3. Транспортний податок.

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки є інструментом наповнення місцевих бюджетів завдяки таким характеристикам:

- Складність ухилення, адже база оподаткування маломобільна, що ускладнює ухилення від сплати податку.
- Простота адміністрування, зокрема через об'єктивну прив'язку до конкретної території.
- Можливість боротьби з тіньовою економікою, оскільки податок може охоплювати доходи, які раніше не декларувалися.

Відповідно до пункту 266.4 ПКУ, передбачено пільги зі зменшення бази оподаткування податку на нерухоме майно. Для квартир або кількох квартир зменшення становить 60 м², для будинків або кількох будинків – 120 м², а для комбінованого житла (квартира і будинок) – 180 м². Такі пільги надаються один раз упродовж звітного року [36].

Місцеві ради мають право встановлювати додаткові пільги для нежитлової нерухомості, що розташовані на території індустріальних парків, включення до відповідного Реєстру. Проте пільги не застосовуються до об'єктів, площа яких перевищує п'ятикратний розмір неоподатковуваної площі, а також до тих, що використовуються для отримання доходів, зокрема через оренду, лізинг чи підприємницьку діяльність.

Основні положення щодо податку наведено в таблиці А.2 Додатку А.

Плата за землю регулюється статтями 269-289 ПКУ [43] і є складовою частиною податку на майно. Вона стягується у вигляді земельного податку або орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності.

Для збільшення надходжень від плати за землю застосовуються такі заходи: розширення площі, для якої проведена грошова оцінка землі, інвентаризація земельних ділянок, що перебувають у користуванні та оренді, індексація нормативної грошової оцінки землі, а також перегляд умов і розмірів орендної плати за землю [36].

Плата за землю включає дві основні складові: земельний податок та орендну плату за землю. Земельний податок є обов'язковим платежем для власників земельних ділянок, земельних часток (паїв) та постійних землекористувачів. Ставки земельного податку та орендної плати залежать від таких факторів, як цільове призначення земельної ділянки, тип платника, проведення нормативної грошової оцінки, а також місце розташування земельної ділянки (у межах або за межами населеного пункту). Основні положення щодо земельного податку наведені в таблиці А.3 Додатку А.

Орендну плату за земельні ділянки державної і комунальної власності слід розуміти як обов'язковий платіж, який орендар сплачує орендодавцеві за користування земельною ділянкою. Згідно з роз'ясненнями ДРС, проект рішення про встановлення ставок орендної плати за землю не належить до регуляторних актів і не потребує додаткового розроблення чи затвердження через відсутність необхідності державного регулювання господарських відносин, що пояснюється такими чинниками [36]:

- Підставою для нарахування орендної плати є договір оренди земельної ділянки.
- Розмір, умови та строки внесення орендної плати визначаються за згодою сторін у договорі оренди.
- Укладення договору оренди земель державної або комунальної власності здійснюється на основі рішення органу місцевого

самоврядування (ОМС), прийнятого відповідно до Земельного кодексу України, або за результатами земельних торгів.

- Форми розрахунку орендної плати визначені постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2006 № 1724 [16].
- Податковий кодекс України встановлює граничні розміри орендної плати [43].

Основні аспекти справляння орендної плати за землю подано у таблиці А.4 Додатку А.

Існує додатковий інструмент, який сприяє збільшенню ресурсів для забезпечення місцевого економічного розвитку. Зокрема, це передача земельних ділянок від орендарів, які користуються землею без правовстановлюючих документів, але мають у власності об'єкти нерухомості, до більш економічно ефективних суб'єктів підприємницької діяльності. Цей процес регулюється Порядком визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 1993 року № 284 [55]. У цьому документі зазначено, що власникам землі та землекористувачам мають відшкодуватися збитки, заподіяні вилученням або тимчасовим зайняттям земельних ділянок, встановленням обмежень щодо їх використання, погіршенням якості ґрунтового покриву, інших корисних властивостей земельних ділянок або приведенням їх у непридатний для використання стан, а також збитки, пов'язані з неодержанням доходів через тимчасове невикористання земельних ділянок.

Відшкодуванню підлягають також збитки власників землі комунальної форми власності, тобто територіальної громади в особі органів місцевого самоврядування, на території яких розташовані об'єкти нерухомості, що перебувають у власності фізичних або юридичних осіб і використовуються без оформлення правовстановлюючих документів. Розміри відшкодування таких збитків встановлюються спеціальною комісією, яку створює орган місцевого самоврядування. Для ефективного використання цього інструменту необхідно встановити окремі ставки орендної плати за землю для фізичних і юридичних

осіб, які користуються земельними ділянками без правовстановлюючих документів, шляхом ухвалення відповідного рішення органом місцевого самоврядування [36].

Загальний порядок справляння транспортного податку визначено статтею 267 Податкового кодексу України [43]. Хоча ставки транспортного податку є фіксованими відповідно до положень Податкового кодексу, на органи місцевого самоврядування покладено обов'язок щодо розроблення та затвердження порядку його справляння. Платниками транспортного податку є фізичні та юридичні особи, включаючи нерезидентів, які є власниками легкових автомобілів. Основні засади справляння транспортного податку наведені у таблиці А.5 Додатку А.

Збір за місця паркування транспортних засобів регулюється положеннями статті 268¹ Податкового кодексу України [43]. Він являє собою плату за діяльність, пов'язану із забезпеченням паркування транспортних засобів на платних майданчиках та спеціально відведених автостоянках. Платні майданчики для паркування — це ділянки території (землі), які належать територіальній громаді або державі на правах власності. На цих ділянках, згідно з рішенням органу місцевого самоврядування (ОМС), організовується паркування транспортних засобів за плату. Спеціально відведені автостоянки — це ділянки території (землі), які також належать територіальній громаді або державі, визначені ОМС як автостоянки з установленими правилами та умовами відповідальності за збереження транспортних засобів. До таких автостоянок можуть належати комунальні гаражі, стоянки, паркінги (будівлі, споруди або їх частини), збудовані за рахунок місцевого бюджету для організації паркування транспортних засобів. Основні засади збору наведені у таблиці А.6 Додатку А.

Туристичний збір визначається відповідно до положень статті 268 Податкового кодексу України [43]. Туризм є одним із перспективних напрямів розвитку економіки та культури. Своєчасне декларування та сплата туристичного збору суб'єктами господарювання забезпечують додаткові

надходження до місцевих бюджетів, сприяючи подальшому розвитку громад. Основні засади туристичного збору наведені у таблиці А.7 Додатку А.

Таким чином, місцеві податки та збори є важливими інструментами забезпечення фінансової стабільності територіальних громад, підтримки розвитку малого і середнього бізнесу, а також стимулювання економічної активності. Їх встановлення, адміністрування та регулювання здійснюються в межах норм Податкового кодексу України. Врахування особливостей кожного податку та збору і забезпечення балансу між податковим навантаженням і платоспроможністю суб'єктів господарювання є ключовим фактором успішної податкової політики на місцевому рівні. Тому органам місцевого самоврядування важливо приділяти особливу увагу обґрунтуванню ставок податків, формуванню чітких механізмів адміністрування та забезпеченню прозорості рішень, що сприятиме стійкому економічному розвитку громад.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У СИСТЕМІ ВЛАСНИХ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Структура, динаміка та роль місцевих податків і зборів у системі власних доходів бюджету територіальної громади

Місцеві податки і збори є важливою складовою власних доходів бюджету міської територіальної громади. Вони забезпечують фінансову самостійність громад та виконання соціально-економічних програм.

За 2019–2023 роки надходження місцевих податків і зборів до бюджету Хмельницької міської територіальної громади демонстрували позитивну динаміку (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. Динаміка місцевих податків та зборів Хмельницької міської територіальної громади у 2019-2023 рр.*, млн грн

№ з/п	Види податкових надходжень	Роки					Відхилення 2023/2019, (+/-)
		2019	2020	2021	2022	2023	
1	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	22,7	25,6	34,8	45,4	79,9	57,2
2	Плата за землю	160,4	158,1	185,3	185,9	231,6	71,2
3	Транспортний податок	2,2	1,2	0,8	0,9	1,5	-0,7
4	Єдиний податок	299,9	318,5	402,5	449,4	525,1	225,2
5	Туристичний збір	0,48	0,34	1	1,9	2,1	1,62
6	Збір за місця для паркування транспортних засобів	0,01	0,02	0,03	0,43	0,25	0,24
7	Разом місцевих податків і зборів	485,6	503,8	624,5	683,8	840,4	354,8

*Примітка. Складено автором за даними [50-52].

Аналізуючи динаміку місцевих податків і зборів Хмельницької міської територіальної громади за 2019-2023 роки, можна зазначити, що загальний обсяг надходжень від цього виду податків зріс на 354,8 млн грн, або 73 %, досягнувши 840,4 млн грн у 2023 році. Найбільший внесок у зростання загального обсягу

надходжень забезпечили податок на нерухоме майно, плата за землю та єдиний податок, тоді як частка інших податків залишилася незначною.

Найбільший приріст показав податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, який збільшився на 57,2 млн грн (252 %), із 22,7 млн грн у 2019 році до 79,9 млн грн у 2023 році. Плата за землю також демонструє суттєве зростання – на 71,2 млн грн (44 %), досягнувши 231,6 млн грн у 2023 році.

Єдиний податок залишається ключовим джерелом доходів громади, його обсяг зріс на 225,2 млн грн (75 %), із 299,9 млн грн у 2019 році до 525,1 млн грн у 2023 році. Туристичний збір зріс незначно – на 1,62 млн грн, однак це свідчить про певний розвиток цієї сфери. Збір за місця для паркування транспортних засобів зріс із майже нульового рівня у 2019 році до 0,25 млн грн у 2023 році. Транспортний податок, навпаки, зменшився на 0,7 млн грн (32 %), досягнувши лише 1,5 млн грн у 2023 році.

Далі розглянемо структуру місцевих податків і зборів (рис. 2.1). Аналізуючи структуру місцевих податків і зборів Хмельницької міської територіальної громади у 2021–2023 роках, можна побачити динамічні зміни в розподілі питомої ваги основних видів доходів у загальному обсязі місцевих податків і зборів.

Частка податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, стабільно зростала протягом трьох років: із 4,7% у 2021 році до 9,5% у 2023 році, що свідчить про значне збільшення його внеску в загальну структуру доходів.

Плата за землю поступово зменшувала свою частку – із 33% у 2021 році до 27,6% у 2023 році, хоча залишається важливим джерелом доходів громади.

Частка транспортного податку, навпаки, є незначною та майже незмінною, коливаючись у межах 0,1–0,2%. Це свідчить про його незначний вплив на загальний обсяг надходжень.

Єдиний податок є найбільшим джерелом доходів, проте його частка коливається. У 2021 році він складав 61,8%, у 2022 році частка зросла до 65,7%, але у 2023 році дещо знизилася до 62,5%.

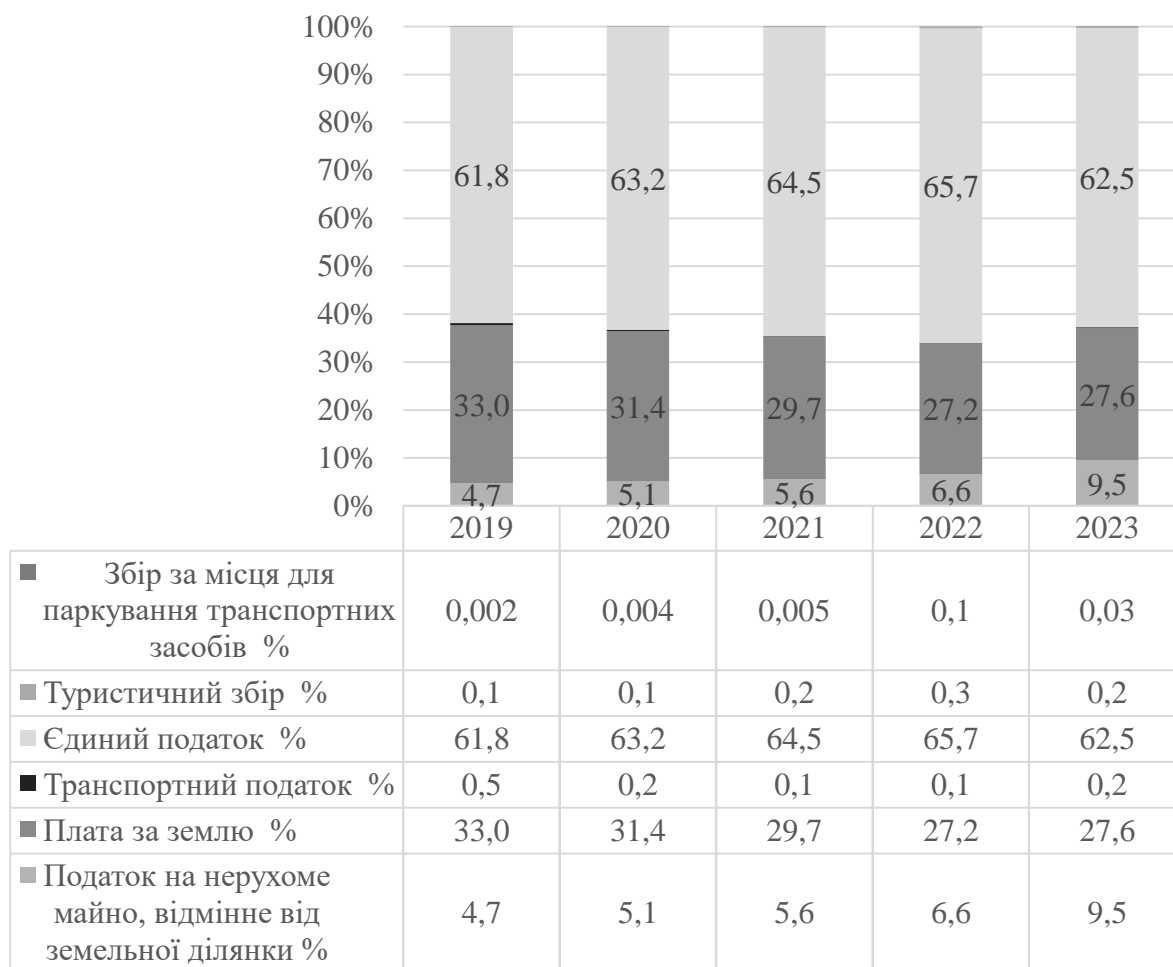

Рисунок 2.1 – Структура місцевих податків та зборів Хмельницької міської територіальної громади у 2021-2023 рр.*, %

*Примітка. Складено автором за даними [50-52].

Частка туристичного збору залишається дуже малою, хоча й демонструє певне збільшення у 2022 році (0,3%) з подальшим зниженням до 0,2% у 2023 році. Збір за місця для паркування транспортних засобів також незначний і демонструє незначні коливання, залишаючись менш ніж 0,1% у структурі доходів.

Загалом, структура місцевих податків і зборів свідчить про домінуючу роль єдиного податку, зростання ролі податку на нерухоме майно та поступове зменшення частки плати за землю в доходах громади.

Перед тим, як визначити роль місцевих податків та зборів у системі власних доходів бюджету територіальної громади, слід проаналізувати динаміку

та структуру власних доходів Хмельницької міської територіальної громади (рис. 2.2, рис. 2.3).

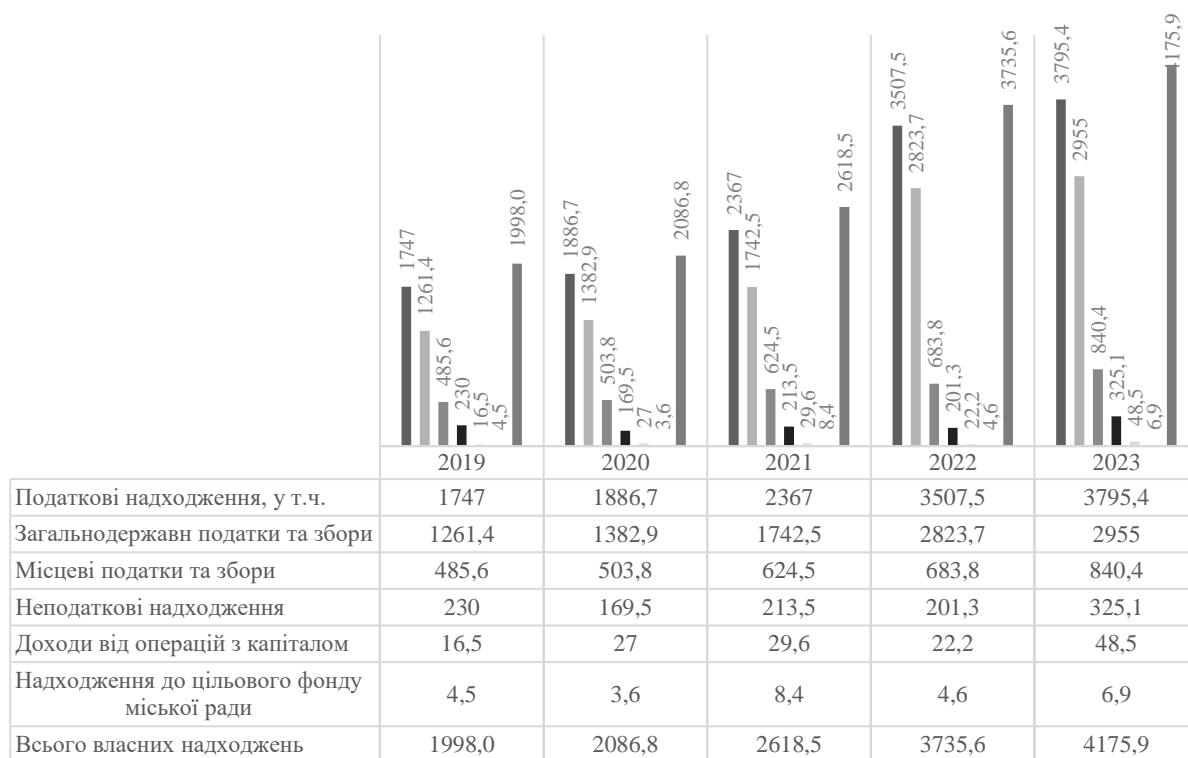

Рисунок 2.2 – Динаміка власних доходів бюджету Хмельницької міської територіальної громади у 2019-2023 рр.*, млн грн

*Примітка. Складено автором за даними [50-52].

Власні доходи бюджету ТГ формуються за рахунок кількох основних джерел. Найбільшу частку у власних доходах займають надходження від обов'язкових загальнодержавних і місцевих податків. Менш значущими є неподаткові доходи та доходи від операцій із капіталом [72]. Також до власних доходів Хмельницької міської територіальної громади належать доходи цільового фонду [58], який відповідно до ст.13 БКУ [6] та ст. 68 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [54] Хмельницькою міською радою у складі спеціального фонду бюджету ще у 2006 році було утворено цільовий фонд Хмельницької міської ради соціально-економічного та культурного розвитку міста.

Динаміка власних доходів бюджету Хмельницької міської територіальної громади за 2019–2023 роки демонструє стабільне зростання. Податкові надходження зросли з 1747 млн грн у 2019 році до 3795,4 млн грн у 2023 році, що свідчить про зростання більш ніж у два рази. Значну частину цих надходжень становлять загальнодержавні податки та збори, які у 2023 році досягли 2955 млн грн, що на 134% більше, ніж у 2019 році. Місцеві податки та збори також показують позитивну динаміку. Неподаткові надходження зросли до 325,1 млн грн у 2023 році, попри певні коливання в попередні роки. Доходи від операцій із капіталом також демонструють значне зростання, збільшившись із 16,5 млн грн у 2019 році до 48,5 млн грн у 2023 році. Надходження до цільового фонду міської ради залишаються незначними, але в 2023 році зросли до 6,9 млн грн порівняно з 4,5 млн грн у 2019 році. Загалом власні доходи громади зросли з 1998 млн грн у 2019 році до 4175,9 млн грн у 2023 році, що свідчить про збільшення фінансової спроможності громади та розширення бази доходів.

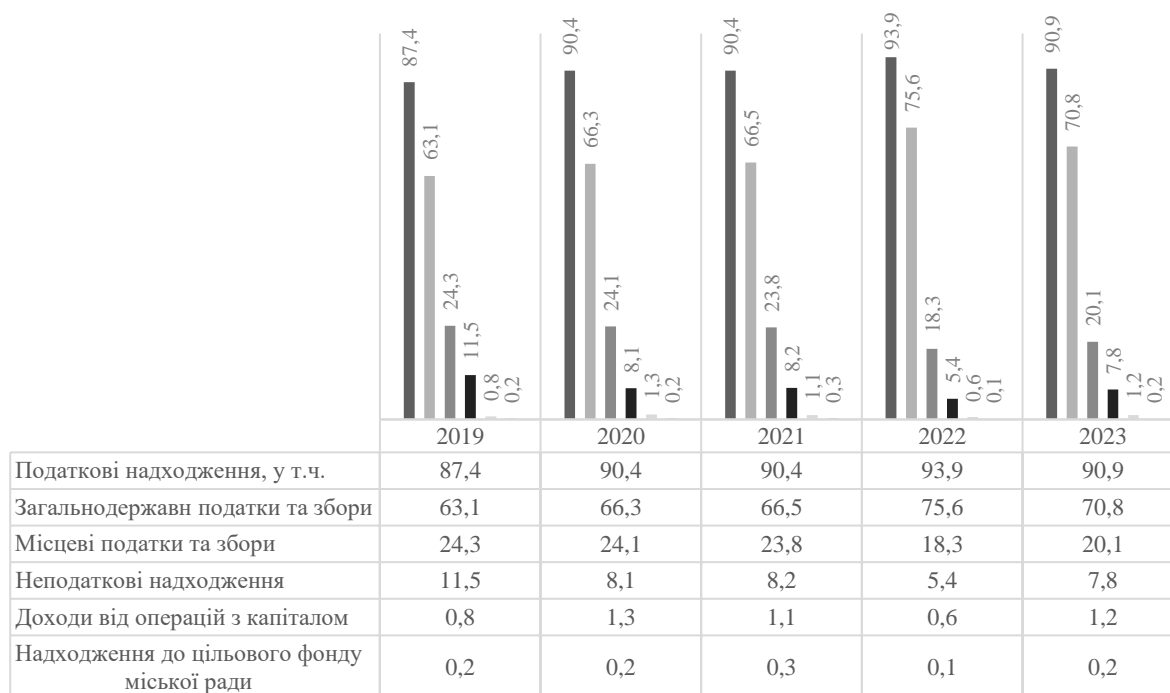

Рисунок 2.3 – Структура власних доходів бюджету Хмельницької міської територіальної громади у 2019-2023 рр.*, %

*Примітка. Складено автором за даними [50-52].

Аналізуючи структуру власних доходів бюджету Хмельницької міської територіальної громади за 2019–2023 роки, можна відзначити, що основну частку формують податкові надходження. Їх частка стабільно залишалася високою, коливаючись у межах від 87,4% у 2019 році до 93,9% у 2022 році, після чого у 2023 році дещо знизилася до 90,9%. У структурі податкових надходжень переважають загальнодержавні податки та збори, частка яких зросла з 63,1% у 2019 році до пікових 75,6% у 2022 році, а в 2023 році знизилася до 70,8%. Місцеві податки та збори, попри зростання у абсолютному вимірі, демонструють поступове зменшення своєї частки.

Неподаткові надходження зменшилися за цей період, їх частка знизилася з 11,5% у 2019 році до мінімальних 5,4% у 2022 році, а у 2023 році частково відновилася до 7,8%. Доходи від операцій із капіталом мають невелику, але зростаючу частку, яка збільшилася з 0,8% у 2019 році до 1,2% у 2023 році, незважаючи на незначне падіння в 2022 році. Надходження до цільового фонду міської ради залишаються стабільно незначними протягом усіх років, перебуваючи в межах 0,1–0,3%.

Загалом структура доходів демонструє стабільну домінуючу роль податкових надходжень, тоді як частка місцевих податків поступово знижується, що свідчить про зростання ваги загальнодержавних податків у формуванні бюджету громади.

Слід відзначити, що за 2019–2023 роки відбулося зростання надходжень від сплати місцевих податків та зборів, проте їх частка в загальній структурі власних доходів демонструє зниження (рис. 2.4).

З наведеного рис. 2.4 видно, що у 2019–2023 роках у структурі доходів бюджету Хмельницької міської територіальної громади спостерігалися значні зміни. Місцеві податки і збори в абсолютних показниках зросли з 485,6 млн грн у 2019 році до 840,4 млн грн у 2023 році, що свідчить про позитивну динаміку зростання місцевих надходжень.

Власні доходи громади також демонстрували зростання, а саме від 1998,0 млн грн у 2019 році до 4175,9 млн грн у 2023 році. Однак частка місцевих

податків і зборів у загальних власних доходах різко знизилась у 2022 році, скоротившись із 24,3% у 2019 році до мінімальних 18,3% у 2022 році. Це може бути зумовлено стрімким збільшенням загальнодержавних податків та зборів, які випереджали темпи зростання місцевих податків. У 2023 році частка місцевих податків частково відновилася до 20,1%, що свідчить про посилення їх ролі у формуванні бюджету.

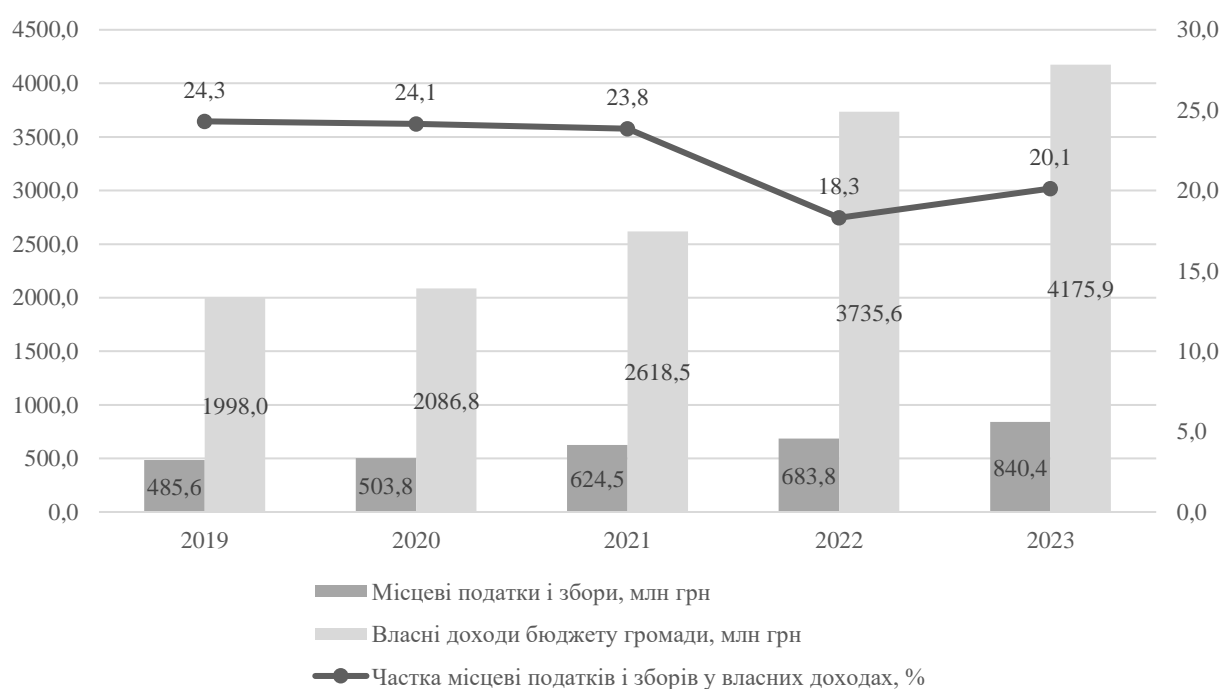

Рисунок 2.4 – Частка місцевих податків і зборів у власних доходах бюджету Хмельницької міської територіальної громади у 2019-2023 рр.*

*Примітка. Складено автором за даними [50-52].

Отже, місцеві податки і збори відіграють значну роль у забезпеченні фінансової автономії Хмельницької міської територіальної громади. У 2019–2023 роках спостерігалось значне зростання їх абсолютних показників, що вказує на ефективність адміністрування та стабільний розвиток основних галузей, які формують ці надходження. Основним джерелом залишався єдиний податок, частка якого в структурі доходів коливалася, проте він стабільно забезпечував значний внесок у бюджет громади.

2.2. Оцінка надходжень місцевих податків і зборів за їх видами

Оцінка надходжень за видами місцевих податків і зборів дозволяє виявити особливості формування дохідної бази, визначити основні тенденції та окреслити напрями для підвищення ефективності управління місцевими фінансами.

Відповідно до рішення Хмельницької міської ради «Про встановлення місцевих податків і зборів на території Хмельницької міської територіальної громади та втрату чинності рішень міської ради» [47] на території Хмельницької міської територіальної громади встановлено місцеві податки та збори у складі:

- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
- транспортний податок;
- земельний податок;
- єдиний податок.
- збір за місця для паркування транспортних засобів;
- туристичний збір.

Проаналізуємо надходження окремо по кожному із цих податків. За 2019-2023 роки надходження від плати за землю демонстрували тенденцію до зростання з деякими коливаннями через економічні та соціальні виклики (табл. 2.2). Загальні надходження зросли на 71,2 млн грн з 160,4 млн грн у 2019 році до 231,6 млн грн у 2023 році. Основну частину надходжень забезпечувала орендна плата за землю, яка стабільно складала понад 70% від загальної суми. Земельний податок становив меншу частку, але залишався важливим джерелом доходів бюджету громади.

Темпи росту доходів у розрізі років свідчать про позитивну динаміку. Так, у 2019 році зростання порівняно з попереднім роком склало 107,7%, а у 2023 році воно досягло 124,6%. Однак у 2020 році, згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» (№540-IX від 30.03.2020 року),

Верховною Радою України скасовано нарахування та сплату всіма суб'єктами господарювання плати за землю за березень 2020 року, внаслідок чого міський бюджет недоотримав понад 13,5 млн гривень. Відновлення динаміки почалося з 2021 року, коли надходження досягли 185,3 млн грн, а виконання плану склало 101,3%.

Таблиця 2.2. Динаміка плати за землю у 2019-2023 рр*

№ з/п	Показник	Роки					Відхилення 2023/2019, (+/-)
		2019	2020	2021	2022	2023	
1	Загальні надходження плати за землю, млн грн	160,4	158,1	185,3	185,9	231,6	71,2
2	Земельний податок, млн грн	45,1	36,8	42,5	39,5	47,8	2,7
3	Частка земельного податку у платі за землю, %	28,1	23,3	23,0	21,2	20,7	-7,4
4	Орендна плата, млн грн	115,3	121,4	142,9	146,4	183,7	68,5
5	Частка орендної плати у платі за землю, %	71,9	76,8	77,0	78,8	79,3	7,4
6	Виконання плану, %	102,1	105,9	101,3	95,7	117,8	15,7
7	Темп росту до попереднього року, %	107,7	98,6	117,2	100,3	124,6	16,9

*Примітка. Складено автором за даними [50-52].

У 2022 році дохід від плати за землю залишався на рівні попереднього року, склавши 185,9 млн грн. Але негативний вплив на виконання планових призначень (95,7%) мали податкові пільги для суб'єктів малого та середнього бізнесу у період воєнного стану та значні податкові борги. Найбільші суми земельного податку 2022 року сплатили АТ «Укрзалізниця» - 5,5 млн грн; ТОВ ТСЦ «Кооператор» - 2,0 млн грн; ДП «Новатор» - 1,8 млн грн; МКП Ринок «Ранковий» - 1,4 млн грн; АТ «Хмельницькобленерго» - 1,4 млн грн; ТОВ «Сіріус-Естружен» - 1,2 млн гривень. А найбільші суми орендної плати за 2022 рік сплатили: ТОВ «Укрелектроапарат» - 3,7 млн грн; ТОВ «Перспектива ПРО» - 2,1 млн грн; ПРАТ «Хмельниччина – Авто» - 2,1 млн грн; ТДВ «Хмельницькзалізобетон» - 2,1 млн грн; ПП «Форвард» - 1,9 млн гривень.

Станом на 01.12.2022 року за даними податкової служби по орендній платі за землю був наявний податковий борг в сумі 12,4 млн грн, а по земельному податку - 3,8 млн грн. Значний обсяг податкового боргу по платі за землю негативно вплинув на виконання призначень по зазначеному джерелу в 2022 році. Крім того, з метою підтримки у воєнний час суб'єктів малого та середнього бізнесу, що здійснюють підприємницьку діяльність на ринках, торгових майданчиках та торгових рядах, рішенням міської ради їх звільнено від сплати земельного податку та орендної плати за землю в березні – квітні 2022 року.

У 2023 році до бюджету було перераховано 231,6 млн грн плати за землю, що забезпечило виконання плану на рівні 117,8%. Цей результат став можливим завдяки зростанню кількості платників та підвищенню активності основних підприємств, серед яких АТ «Укрзалізниця» - 4,8 млн грн; ТОВ ТСЦ «Кооператор» - 2,6 млн грн; ДП «Новатор» - 2,1 млн грн; МКП Ринок «Ранковий» - 1,7 млн грн; АТ «Хмельницькобленерго» - 1,4 млн грн; ТОВ «Сіріус-Естружен» - 1,4 млн гривень. А найбільші суми орендної плати за 2023 рік сплатили: ТОВ «Укрелектроапарат» - 4,2 млн грн; ТОВ «Хмельницькзалізобетон» - 3,5 млн грн; ТОВ «Подільські інвестиції» - 3,5 млн грн; ПП «Форвард» - 3,0 млн грн; ТОВ «ТК БУГ» - 2,9 млн гривень.

Далі проаналізуємо сплату до місцевого бюджету єдиного податку. Загальна тенденція до зростання надходжень від цього виду податку свідчить про стабільний розвиток підприємництва у громаді, попри виклики, з якими доводилося стикатися. Наведені дані у таблиці 2.3 дозволяють оцінити динаміку надходжень і кількість платників у розрізі фізичних і юридичних осіб та груп платників.

За п'ять років, з 2019 до 2023 року, сплата єдиного податку у Хмельницькій міській територіальній громаді демонструвала стійку тенденцію до зростання. Загальні надходження зросли з 299,87 млн грн у 2019 році до 525,10 млн грн у 2023 році, при цьому основну частину забезпечували фізичні особи-підприємці. Їхній внесок стабільно перевищував 74% від загальної суми податку, а максимальне значення було зафіксовано у 2021 році – 80,2%. Юридичні особи,

хоч і забезпечували меншу частку, поступово збільшували свій внесок, досягнувши 21,6% у 2023 році. Важливим доповненням стали надходження від 4-ї групи платників податків – сільськогосподарських товаровиробників, які з'явилися після розширення громади в 2021 році. Їхній внесок залишався невеликим, але стабільним, на рівні близько 1% від загальних надходжень.

Таблиця 2.3. Динаміка єдиного податку в 2019-2023 рр*

№ з/п	Показник	Роки					Відхилення 2023/2019, (+/-)
		2019	2020	2021	2022	2023	
1.	Загальні надходження, млн грн	299,9	318,5	402,5	449,4	525,1	225,2
1.1.	Фізичні особи, млн грн	237,5	255,3	323,0	333,0	407,3	169,8
1.2.	Фізичні особи, %	79,2	80,2	80,2	74,1	77,6	-1,6
1.3.	Юридичні особи, млн грн	62,3	63,2	75,3	112,4	113,7	51,3
1.4.	Юридичні особи, %	20,8	19,8	18,7	25,0	21,6	0,8
1.5.	4-та група, млн грн	0	0	4,3	4,0	4,1	4,1
1.6.	4-та група, %	0	0	1,1	0,9	0,8	0,8
2.	Загальна кількість платників, осіб	21300	21320	22870	21540	23590	2290
2.1.	Фізичні особи, осіб	18830	18790	18850	19220	20660	1830
2.2.	Юридичні особи, осіб	2470	2530	4020	2320	2930	460
2.3.	4-та група, осіб	0	0	46	30	28	28
2.4.	1-ша група фізичних осіб, осіб	5970	5860	6000	5850	5930	-40
2.5.	1-ша група, % від фізичних осіб	31,7	31,1	31,9	30,5	28,6	-3,1
2.6.	2-га група фізичних осіб, осіб	7750	7420	7110	7090	8050	300
2.7.	2-га група, % від фізичних осіб	41,2	39,5	37,7	36,9	39,0	-2,2
2.8.	3-тя група фізичних осіб, осіб	5110	5510	5740	6380	6690	1580
2.9.	3-тя група, % від фізичних осіб	27,1	29,4	30,4	32,6	32,4	5,3
3.	Виконання плану, %	98,2	100,5	103,1	100,8	104,7	6,5
4.	Темп росту до попереднього року, %	119,9	106,2	126,4	111,6	116,9	-3,0

*Примітка. Складено автором за даними [50-52].

Кількість платників за ці роки також зростала, збільшуючись із 21300 осіб у 2019 році до 23590 осіб у 2023 році. Найбільша частка припадала на фізичних осіб, серед яких переважали підприємці 2-ї групи. Їхній внесок зростав навіть в

умовах економічних криз, таких як пандемія COVID-19 у 2020 році чи воєнний стан у 2022–2023 роках. У ці періоди запроваджувалися податкові пільги, які дозволяли фізичним особам 1-ї та 2-ї груп не сплачувати податок за певні місяці, що призводило до зменшення планових надходжень. Так, з метою підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу в карантинний період рішенням позачергової 41-ї сесії міської ради від 29.04.2020 року звільнено від сплати єдиного податку ФОПів 1 і 2 груп за травень (для тих, хто не працює під час карантину), сума втрат міського бюджету від надання пільг склала 6,6 млн. гривень. Згідно Закону України від 15.03.2022 року № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [46] платники 1-ї та 2-ї групи мають право в період воєнного стану не сплачувати єдиний податок. Внаслідок запроваджених податкових пільг планові призначення по єдиному податку з фізичних осіб за 2022 рік не виконані на суму 31 349,5 тис. грн або майже на 10%. Кількість платників єдиного податку, що здійснювали діяльність за 3-ю групою, станом на 01.01.2023 року – 6 376 СПД (32,6%) і збільшилася в порівнянні з початком року на 536 СПД. Згідно вищезазначеного Закону України від 15.03.2022 року № 2120-IX надано можливість фізичним особам – підприємцям та юридичним особам за 3-ю групою оподаткування з оборотом до 10 млрд грн сплачувати єдиний податок з обороту в обсязі 2%, також знято обмеження щодо кількості найманих працівників та по видах діяльності (окрім підакцизних товарів та грального бізнесу).

З 1 серпня 2023 року зазначена норма скасована, проте податковою службою за січень-липень 2023 року по ХМТГ списано нарахування єдиного податку 6 946-ти платникам 1-ї та 2-ї групи на загальну суму 14,9 млн гривень.

Ставки податку для фізичних осіб встановлювалися залежно від групи. Для 1-ї групи ставка визначалась у розмірі 10% прожиткового мінімуму, що у 2023 році склало 268,40 грн. Для 2-ї групи ставка була на рівні 15% мінімальної зарплати (1 005 грн у 2023 році). У 3-й групі сплата податку залежала від доходу: 2% з обороту для платників без ПДВ або 4% для платників із ПДВ. Підприємці

цієї групи також отримали додаткові можливості під час воєнного стану, зокрема збільшення граничного доходу до 10 млрд грн.

Крім того, у зв'язку із приєднанням у 2021 році до Хмельницької міської територіальної громади території окремих сіл, з'явилися надходження єдиного податку від сільськогосподарських товаровиробників, якими сплачено до бюджету територіальної громади у 2021 році 4,3 млн.грн (1,1 % від загальної суми надходжень єдиного податку), кількість таких платників - 46. До 2023 року їх кількість зменшилась до 28 юридичних осіб.

Юридичні особи 3-ї групи також суттєво впливали на зростання надходжень. У 2023 році найбільші суми податку були сплачені такими підприємствами, як ТОВ «Т-Стиль» (11,6 млн грн), ТОВ ВКП «Безпечний світ» (2,8 млн грн) і ТОВ «Будматеріал» (1,7 млн грн). Подібна ситуація спостерігалася і серед сільськогосподарських товаровиробників 4-ї групи, найбільшими платниками серед яких були ТОВ «Нові аграрні технології» (950,5 тис. грн) і фермерське господарство «Маїсс» (854,1 тис. грн).

Аналіз надходжень податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за п'ятирічний період 2019–2023 роки демонструє стабільне зростання загального обсягу надходжень, причому як від житлової, так і від нежитлової нерухомості. У 2019 році до бюджету надійшло 22,7 млн грн, з яких більша частка припадала на житлову нерухомість (53,6%), але вже до 2023 року загальна сума зросла до 79,9 млн грн, при цьому частка нежитлової нерухомості суттєво збільшилася до 67,4%. Такі зміни пов'язані, зокрема, зі зростанням бази оподаткування, що відображено у таблиці 2.4.

Протягом аналізованого періоду спостерігалася позитивна динаміка надходжень, що пояснюється кількома факторами. По-перше, зміни у мінімальній заробітній платі, яка використовується для розрахунку податку, вплинули на розмір ставок. Наприклад, у 2023 році податок за житлову нерухомість розраховувався з урахуванням ставки 0,5% від мінімальної зарплати на 01.01.2022 року (6500 грн), що становило 32,50 грн за 1 кв.м, тоді як для

нежитлової нерухомості ставка становила 33,50 грн за 1 кв.м, виходячи з мінімальної зарплати на 01.01.2023 року (6700 грн).

Таблиця 2.4. Динаміка податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки в 2019-2023 рр*

№ з/п	Показник	Роки					Відхилення 2023/2019, (+/-)
		2019	2020	2021	2022	2023	
1.	Загальні надходження, млн грн	22,7	25,6	34,8	45,4	79,9	57,2
2.	Житлова нерухомість, млн грн	12,2	12,8	14,9	11,0	26,0	13,8
3.	Житлова нерухомість, %	53,6	50,1	46,0	24,2	32,6	-21,0
4.	Нежитлова нерухомість, млн грн	10,5	12,8	19,9	34,4	53,9	43,3
5.	Нежитлова нерухомість, %	46,4	49,9	54,0	75,8	67,4	21,0
6.	Виконання плану, %	108,2	102,6	107,7	91,8	131,8	23,6
7.	Темп росту до попереднього року, %	111,4	112,9	135,6	130,6	175,9	64,5

*Примітка. Складено автором за даними [50-52].

Додатковий вплив на динаміку надходжень мали технічні аспекти адміністрування податку. У 2022 році нарахування податку за житлову нерухомість за попередній рік проводилося із затримкою, що спричинило перенесення значної частини платежів на початок 2023 року. Адже, податковою службою в 2022 році з технічних причин нарахування податку за житлову нерухомість за 2021 рік здійснені платникам лише в грудні місяці, а не до 1 липня, як передбачено Податковим кодексом України, тому сплата податку здійснювалася уже в січні – лютому 2023 року (згідно дозволеного терміну для сплати у 60 днів). Це дозволило виконати планові призначення за 2023 рік на 131,8% і зафіксувати суттєве зростання надходжень у порівнянні з попереднім роком.

Серед платників податку на нежитлову нерухомість важливу роль відігравали великі підприємства. У 2023 році найбільші суми сплатили такі компанії, як ТОВ «Епіцентр Н» (1,088 млн грн), АТ «Укртелеком» (976,3 тис.

грн), ТОВ «ТК Буг» (930,3 тис. грн), ТОВ «Торгівельно-сервісний центр «Кооператор» (748,6 тис. грн), АТ «Українська залізниця» (636,6 тис. грн), та ТОВ «Хмельницька універсальна компанія» (572,7 тис. грн). Їхній внесок суттєво вплинув на загальну суму надходжень, особливо в частині нежитлової нерухомості.

За п'ять років структура надходжень податку на нерухоме майно зазнала змін у бік зростання частки нежитлової нерухомості, що свідчить про активний розвиток комерційної діяльності у громаді. Разом із вдосконаленням адміністрування податків і змінами у ставках це забезпечило стабільне зростання обсягу доходів бюджету громади.

Протягом аналізованого періоду відбулося поступове зменшення кількості платників транспортного податку з 2019 до 2022 року (табл. 2.5), що пояснюється підвищенням середньоринкової вартості автомобілів, які підлягають оподаткуванню. У 2019 році було зареєстровано 100 платників, тоді як у 2022 році їх кількість зменшилася до 44, що є найнижчим показником за період. Однак у 2023 році кількість платників зросла до 72 осіб, причому більшість приросту забезпечили фізичні особи.

Загальні надходження від транспортного податку за цей період демонструють значні коливання. У 2019 році сума склала 2,185 млн грн, з яких 57,5% сплатили фізичні особи, а 42,5% — юридичні. У 2020 році надходження знизилися до 1,161 млн грн, що стало наслідком зменшення кількості платників на 30 осіб (з них 22 — фізичні особи). Водночас середньоринкова вартість автомобілів, які підлягали оподаткуванню, зросла на 13,2%. У 2021 році загальні надходження продовжили падати до 0,845 млн грн, причому частка сплачених юридичними особами (62,1%) перевищила частку фізичних осіб (37,9%).

У 2022 році відбулося невелике зростання надходжень до 0,869 млн грн, що було пов'язано з виконанням плану на 115,8%. Хоча кількість платників залишалася низькою, підвищення мінімальної заробітної плати, від якої залежить оподаткування, вплинуло на зростання сплачених сум.

Таблиця 2.5. Динаміка транспортного податку в 2019-2023 рр*

№ з/п	Показник	Роки					Відхилення 2023/2019, (+/-)
		2019	2020	2021	2022	2023	
1.	Кількість платників, всього	100	70	49	44	72	-28,0
1.1.	Юридичні особи	39	31	23	24	25	-14,0
1.2.	Фізичні особи	61	39	26	20	47	-14,0
2.	Надходження, всього	2,2	1,2	0,8	0,9	1,5	-0,7
2.1.	Юридичні особи (млн грн)	0,9	0,6	0,5	0,5	0,4	-0,5
2.2.	Юридичні особи (%)	42,5	49,2	62,1	61,7	29,3	-13,2
2.3.	Фізичні особи (млн грн)	1,3	0,6	0,3	0,3	1,0	-0,2
2.4.	Фізичні особи (%)	57,5	50,8	37,9	38,3	70,7	13,2
3.	Середньоринкова вартість авто, млн грн	1,6	1,8	2,3	2,4	2,5	0,9
4.	Виконання плану, %	84,0	61,8	120,7	115,8	365,5	281,5
5.	Темп росту надходжень до попереднього року, %	49,4	53,1	72,8	102,8	168,3	118,9

*Примітка. Складено автором за даними [50-52].

Значний приріст надходжень відбувся у 2023 році — сума зростає до 1,462 млн грн, тобто в 1,68 рази більше порівняно з попереднім роком. Це обумовлено зростанням кількості платників, які збільшилися до 72 осіб. Частка фізичних осіб у структурі надходжень 2023 року становила 70,7%, що вказує на активізацію оподаткування саме цієї категорії платників. Рівень виконання планових призначень зріс до 365,5%, що пояснюється збільшенням як кількості платників, так і середньоринкової вартості автомобілів.

Загалом, ключовим фактором змін у надходженнях була середньоринкова вартість автомобілів, яка щороку зростала відповідно до підвищення мінімальної заробітної плати. Також помітний вплив мала зміна кількості платників податку, що залежало від економічних умов і вимог до об'єктів оподаткування.

Аналіз надходжень туристичного збору за 2019–2023 роки (табл. 2.6), демонструє значні коливання, що були зумовлені як змінами в економічних умовах, так і особливостями туристичної активності.

У 2019 році загальні надходження склали 0,481 млн грн, з яких 68,9% забезпечили юридичні особи, а решту 31,1% – фізичні особи. Обсяг збору збільшився в 1,8 рази порівняно з попереднім роком, що стало наслідком

введення диференційованих ставок для внутрішнього та в'їзного туризму. Зокрема, Хмельницька міська рада рішенням позачергової 28-ї сесії міської ради від 27.12.2018 року №4 встановила у місті Хмельницькому диференційовані ставки туристичного збору в залежності від вартості проживання в готелях, а саме:

- для внутрішнього туризму – від 0,15% (вартість проживання за добу до 300 грн.) – до 0,5% (понад 1 800 грн. за добу);
- для в'їзного туризму – від 1,5% (до 300 грн.) - до 5,0% (понад 1 800 грн.).

Таблиця 2.6. Динаміка туристичного збору в 2019-2023 рр*

№ з/п	Показник	Роки					Відхилення 2023/2019, (+/-)
		2019	2020	2021	2022	2023	
1.	Загальні надходження, млн грн	0,5	0,3	1,0	1,9	2,1	1,6
2.	Юридичні особи (млн грн)	0,3	0,2	0,6	1,1	1,1	0,7
3.	Юридичні особи (%)	68,9	53,8	61,3	60,4	50,9	-18,0
4.	Фізичні особи (млн грн)	0,2	0,2	0,4	0,8	1,0	0,9
5.	Фізичні особи (%)	31,1	46,2	38,7	39,6	49,1	18,0
6.	Кількість платників, всього	30	37	39	46	49	19,0
7.	Юридичні особи, осіб	10	12	13	17	15	5,0
8.	Фізичні особи, осіб	20	25	26	29	34	14,0
9.	Виконання плану, %	192,4	96,3	138,9	237,8	140,3	-52,1
10.	Темп росту надходжень, %	140,1	70,1	296,7	190,3	110,6	-29,5

*Примітка. Складено автором за даними [50-52].

У 2020 році надходження знизилися до 0,337 млн грн (-30% до 2019 року) через обмеження, пов'язані з карантинними заходами. Частка юридичних осіб у структурі зменшилася до 53,8%, тоді як фізичні особи забезпечили 46,2%. Кількість платників зросла до 37 осіб, що вказує на розширення бази оподаткування навіть за умов скорочення туристичної активності.

Різке зростання надходжень відбулося у 2021 році, коли сума збору досягла 1,000 млн грн, збільшившись майже втричі порівняно з попереднім роком. Це

зумовлено частковим відновленням туристичної галузі та збільшенням кількості платників до 39 осіб. Юридичні особи забезпечили 61,3% надходжень, тоді як частка фізичних осіб становила 38,7%.

У 2022 році туристичний збір зріс удвічі до 1,903 млн грн, що пояснюється значним притоком внутрішньо переміщених осіб, які проживали в готельних закладах. Основну частку забезпечили юридичні особи (60,4%). Найбільші надходження отримано від ТОВ «РЕЙКАРЦ ХОТЕЛ МЕНЕДЖМЕНТ» (0,750 млн грн) та Готелю Потоцьких (0,361 млн грн), на які разом припало 58,4% збору.

У 2023 році сума збору зросла на 201,3 тис. грн (+10,6%) і досягла 2,104 млн грн. Частка юридичних осіб зменшилася до 50,9%, тоді як фізичні особи майже зрівнялися з ними, забезпечивши 49,1% надходжень. Серед найбільших платників виділяються Готель Потоцьких (0,623 млн грн) і ТОВ «РЕЙКАРЦ ХОТЕЛ МЕНЕДЖМЕНТ» (0,386 млн грн).

Загалом, ключовими факторами впливу на динаміку збору були карантинні обмеження, відновлення туристичної активності та проживання внутрішньо переміщених осіб. Впровадження диференційованих ставок сприяло ефективнішому адмініструванню, що забезпечило стійке зростання надходжень у 2021–2023 роках.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У СИСТЕМІ ВЛАСНИХ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1. Шляхи підвищення ефективності функціонування системи місцевих податків і зборів

В сучасних умовах дефіциту фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та нестабільності джерел їх доходів в Україні проблема вдосконалення системи місцевих податків і зборів набуває особливої актуальності. Формування ефективної системи місцевих фінансів є ключовим чинником стабілізації економіки країни. У розвинених країнах муніципалітети, що функціонують за рахунок власних фінансових ресурсів, відіграють роль стабілізаторів соціального, політичного, фінансового та економічного порядку в державі.

Чинна система місцевого оподаткування в Україні наразі не відповідає вимогам державної політики та потребам платників податків у повному обсязі. Низька автономія у її формуванні призвела до того, що «...податки не забезпечуються повноцінно як фіскальної, так і стимулюють функції. Сфера матеріального виробництва фактично причетна до витрат, що призвели до зменшення оподатковуваних оборотів та відповідно до скорочення бюджетних надходжень. Унаслідок чого чинна податкова система, замість того, щоб стимулювати виробництво, спричиняє його скорочення та практично не наповнює доходи бюджету» [1, с. 103; 65, с. 53].

Місцеві податки та збори мають бути основним джерелом фінансування місцевих бюджетів, але в умовах економічної нестабільності їхнє фіскальне значення може бути сумнівним. Тому дослідження проблем функціонування системи місцевого оподаткування та пошук шляхів її вдосконалення є успішним у контексті реалізації фіскальної децентралізації.

Серед основних елементів системи місцевих податків вагоме місце займає податок на майно, який зараз здатний забезпечити суттєві надходження до бюджетів. У багатьох країнах світу «...податок на майно становить від 1% до 3% усіх загальних податкових надходжень, а у власних надходженнях місцевих бюджетів нараховується в межах від 10% до 87%. У той же час механізм оподаткування податку на майно в Україні не тільки не забезпечує значних фіскальних надходжень до місцевих бюджетів, але також у багатьох аспектах не відповідає критеріям соціальної справедливості» [31, с. 119].

Особливий акцент слід зробити на податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Законодавчо визначена база оподаткування для забезпечення універсального підходу, зменшуючи її на певну кількість квадратних метрів незалежно від категорії платників та їхнього фінансового стану: для квартир – 60 м², для будинків – 120 м², для різних типів нерухомості – 180 м². Хоча надання пільг з податку на нерухоме майно відповідає практиці багатьох розвинених країн, в Україні підхід до їх запровадження є дискусійним, «...універсальний принцип визначення частини нерухомості, що не оподатковується, не враховує принцип соціальної справедливості, оскільки не залежить від фінансового стану платника. Крім того, законодавчі положення щодо незастосування пільг для власників нерухомості, які використовуються з надання прибутку, хоч і мають теоретичне обґрунтування, на практиці часто стикаються з труднощами реалізації через недосконалість деклараційної системи» [33, с. 121].

Для вдосконалення системи надання пільг з податку на нерухоме майно доцільно:

- забезпечити прозорість і об'єктивність процесу надання пільг;
- розглядати можливість запровадження пільг залежно від призначення нерухомості (житлове, комерційне чи громадське використання);
- залучати громадськість до ухвалення рішень, щоб втратити інтереси громади;

- завершити пільги для власників нерухомості, які запропонували її для інвестицій чи реконструкції з земельного розвитку.

Дискусійним є підхід до визначення бази оподаткування, відповідно до якого за законодавством є площа об'єкта нерухомості. Практика, що «...визначає базу оподаткування за площею нерухомості, створює нерівні умови для власників нової або вигідніше розміщеної нерухомості з власниками майна із значним зносом чи менш привабливим розташуванням» [8, с. 51]. Одним із варіантів підвищення справедливості в системі оподаткування нерухомості є «...впровадження коригуючих коефіцієнтів при встановленні бази оподаткування» [8, с. 51]. Коригуючі коефіцієнти враховують місце розташування об'єкта нерухомості (наприклад, чи розташований він у сільській чи міській місцевості, в центрі або на околиці населеного пункту). Однак, стратегічно доцільним є поступовий перехід до оподаткування, заснованого на вартості нерухомого майна. Це дозволить забезпечити повну реалізацію принципу соціальної справедливості в системі оподаткування та мінімізувати можливість ухилення власників від сплати податків. У разі запровадження податкових пільг доцільно використовувати індивідуальний підхід, враховуючи неоподатковувану площу на кожного мешканця та додатково загальний норматив для сім'ї [3, с. 19].

Одним із ключових напрямків фіскальної політики, спрямованої на збільшення надходжень до місцевих бюджетів, є вдосконалення системи транспортного оподаткування в Україні. Хоча цей податок був задуманий як «...податок на розкіш», сьогодні він не тільки не виконує свою первинну функцію, але й фактично є малопомітним джерелом доходів бюджету [41, с. 150]. Основними причинами такої ситуації є недоліки в законодавчо визначених основних елементів оподаткування, таких як групи платників, об'єкти оподаткування та розміри податку.

Аналізуючи чинні «...норми транспортного оподаткування, слід зазначити їхню неоднозначність. З одного боку, включення урядом переліку марок і вартості транспортних засобів для оподаткування можна розглядати як

надзвичайно врегульований підхід. Проте з урахуванням високих ризиків корупції в оцінці вартості майна цей підхід може бути визнаний виправданим» [14, с. 703]. Разом із тим, встановлені норми значно обмежують коло платників, що створює умови надто ліберального ставлення до заможних верств населення.

Враховуючи методологію Організації економічного співробітництва та розвитку, яка шукає дохід до середнього класу на рівні 1,5–2,0 середньої заробітної плати, в Україні до цієї категорії належать громадяни з доходом 24–32 тис. грн. Зважаючи на це, а також на той факт, що більшість легкових автомобілів в Україні коштує від 10 до 20 тис. доларів, можна стверджувати, що транспортні засоби вартістю до 30 тис. доларів є типовими для середнього класу. Наприклад, сім'я з двох працездатних осіб, які належать до середнього класу, витрачаючи близько 20% свого бюджету, можна накопичити на такий автомобіль приблизно за 10 років [2, с. 17].

На підставі обґрунтованих даних доцільно вважати зниження порогу оподаткування автомобілів транспортним податком до 150 мінімальних розмірів заробітної плати, що становить приблизно 28 тис. доларів. Важливо переглянути також підхід до визначення ставки податку, яка не має бути прив'язана до таких змінних, як прожитковий мінімум чи мінімальна заробітна плата. Рекомендується «...прив'язати ставку транспортного податку до розміру мінімального стандарту оплати праці, встановивши її на рівні 5 мінімальних розмірів заробітної плати, що у 2023 р. відповідає 33 500 грн. У подальшому, забезпечивши об'єктивний підхід до оцінки вартості транспортної винагороди, планувати запровадження прогресивного оподаткування транспортного податку для посилення його регулюючого впливу та слід збільшення фіскальних витрат до місцевих бюджетів» [12, с. 17; 71, с. 297].

В умовах економічної та фінансової нестабільності в Україні актуальність ефективного справляння плати за землю стає все більш гострою. Для підвищення його дієвості як джерела фінансових ресурсів для бюджетів різних рівнів і стимулювання раціонального використання земельних ресурсів необхідні суттєві зміни в системі оподаткування.

Особливу увагу слід звернути на ключові елементи плати за землю, такі як розміри ставок податку та пільги, які в їхньому нинішньому вигляді істотно знижують ефективність цього фіскального інструменту. Податковим кодексом України передбачені категорії осіб, звільнених від сплати земельного податку. Проте категоріальний підхід до визначення пільговиків, без урахування їх матеріального стану, обмежує справедливість оподаткування для інших платників. Водночас використання пільг обмежено «...для особистого селянського господарства до 2 га, а також для земельних ділянок площею від 0,1 га до 0,25 га, призначених для будівництва та обслуговування житлового будинку чи інших цілей. Такий підхід зменшує кількість осіб, зобов'язаних сплачувати плату за землю, що нівелює мету пільг як підтримку платників податку» [11, с. 47]. У результаті це не тільки зменшує дохідну частину бюджету, але й створює умови для невиправданого збагачення окремих власників через невикористаний резерв бюджетних доходів.

Слід зазначити, що значна кількість платників фактично користується пільгами з плати за землю через недоліки в обліку земельних ділянок. Поширеною є думка про те, що земельне оподаткування має перевагу у вигляді складності приховати землю, що забезпечує повну сплату податку, на практиці ключовим фактором для виникнення податкового зобов'язання є наявність відповідної земельно-кадастрової документації. У зв'язку з «...недостатньою інвентаризацією земель та відсутністю деяких документів у багатьох власників та орендарів землі, чимало кількості платників земельного податку фактично виключено із оподаткування без належного обґрунтування. У результаті цього не тільки втрачаються значні надходження до місцевих бюджетів, але й порушується принцип загальної оподаткування» [13, с. 80]. Щодо встановлення ставок плати за землю, законодавство дозволяє органам місцевого самоврядування самостійно визначати їх розмір у межах, встановлених Податковим кодексом України. Наприклад, «...для лісових земель – не більше 0,1% від нормативної грошової оцінки, а для земельних ділянок у постійному користуванні суб'єктів господарювання (за частиною державної та комунальної

власності) – до 12% від нормативної грошової оцінки» [43]. Проте, в Хмельницькій міській територіальній громаді ставки плати за землю залишаються значно нижчими за максимальні значення [47], що мають негативні фінансові та соціальні наслідки.

Орендна плата за землю також впливає на економічний стан населення, намагаючись змінити рівень їхніх доходів. У багатьох випадках ставки орендної плати перевищують мінімальне значення, що сприяє зростанню доходів власників земель. Однак такі проблеми, як відсутність ефективних об'єднань власників землі та створення локальних монополій орендарів, обмежують зростання вартості оренди для фізичних осіб. Це особливо актуально, оскільки «...ринок оренди державної землі характеризується конкурентним середовищем і прозорими процесами, тоді як ринок приватної землі є «ринком покупця», що може призвести до втрати доходів у власників земельних ділянок. Для захисту інтересів дрібних власників необхідно підвищити рівень орендної плати за земельні частки (паї) до 7%. Це підвищення не вплине на процеси оренди державних земель, але сприятиме захисту інтересів власників приватних ділянок у контексті нерівномірності ринкових умов» [44, с. 165].

Аналіз плати за землю свідчить про її обмежену ефективність та нереалізований потенціал у сфері перерозподілу доходів населення. Основні «...напрямки вирішення цих проблем включають перехід до визначення об'єкта оподаткування земельним податком на основі вартості землі, завершення повної інвентаризації земель, оптимізацію процедури надання податкових пільг та підвищення ставок земельного податку» [35, с. 84].

Згрупуємо запропоновані шляхи вдосконалення системи місцевого оподаткування у вигляді таблиці 3.1.

Додатково слід розробити стратегію оптимізації місцевого оподаткування з урахуванням регіональних переваг і створити механізми його вдосконалення. Основною метою такої концепції є забезпечення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування, збалансування місцевих бюджетів та розширення їх повноважень у сфері справляння податків і зборів [22, с. 7].

Таблиця 3.1. Шляхи підвищення ефективності функціонування системи місцевих податків і зборів*

№ з/п	Шляхи	Завдання	Затрати	Результати
1.	Оптимізація системи надання пільг із податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	Забезпечити прозорість і об'єктивність процесу надання пільг; запровадити пільги залежно від призначення нерухомості (житлове, комерційне, громадське); враховувати інтереси громади при прийнятті рішень	Витрати на підготовку і впровадження нових процедур адміністрування пільг	Підвищення справедливості оподаткування, зростання податкових надходжень до бюджету, посилення довіри платників
2.	Запровадження коригуючих коефіцієнтів для податку на майно	Розробити та застосувати коефіцієнти, які враховують місце розташування об'єкта оподаткування (місто/село, центр/околиця); поступово перейти до оподаткування, заснованого на вартості нерухомості	Витрати на аналіз і розрахунок коефіцієнтів, навчання персоналу	Зменшення соціальної нерівності, зростання доходів бюджету, зниження ризику ухилення від оподаткування
3.	Вдосконалення адміністрування земельного податку	Провести інвентаризацію земель; забезпечити належне функціонування земельного кадастру; підвищити ставки податку на землю до обґрунтованого рівня	Витрати на інвентаризацію земель і оновлення кадастру	Підвищення обсягів надходжень до бюджету, ефективніше використання земельних ресурсів
4.	Підвищення ставок орендної плати за земельні ділянки	Встановити мінімальний рівень орендної плати на рівні 7% нормативної оцінки землі для приватних власників; регулярно переглядати ставки орендної плати	Мінімальні витрати на адміністрування та розрахунки ставок	Зростання доходів місцевих бюджетів, зниження нерівності в доходах серед власників земель
5.	Регулярний перегляд ставок місцевих податків і зборів	Розробити механізм постійного моніторингу соціально-економічних змін та адаптації ставок до нових умов	Витрати на проведення аналітичних досліджень	Забезпечення стабільності доходів місцевих бюджетів, покращення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування

*Примітка. Складено автором.

При цьому важливо забезпечити принципи фінансового забезпечення місцевого самоврядування, зокрема автономність і прозорість, задекларовані Європейською хартією місцевого самоврядування. Реалізація цих пропозицій у майбутньому може значно посилити дохідну базу органів місцевого самоврядування та забезпечити їхню фінансову самостійність.

3.2. Прогнозування надходжень від місцевих податків і зборів до бюджету територіальної громади

Прогнозування надходжень від місцевих податків і зборів є важливим інструментом фінансового планування для органів місцевого самоврядування. Це дозволяє не лише забезпечити збалансованість бюджету територіальної громади, але й планувати розвиток інфраструктури, соціальних програм та інших важливих ініціатив. Здатність точно оцінити майбутні надходження допомагає уникнути дефіциту бюджету, визначити пріоритети витрат та ефективно управляти фінансовими ресурсами. Особливо актуальним прогнозування стає в умовах економічної нестабільності, коли коливання економічних показників можуть суттєво впливати на доходи громади. Використання сучасних методів прогнозування, зокрема регресійного аналізу, сприяє ухваленню обґрунтованих управлінських рішень і підвищенню фінансової стійкості територіальної громади.

Регресійний аналіз є одним із найефективніших методів прогнозування надходжень від місцевих податків і зборів до бюджету територіальної громади, оскільки він дозволяє виявити взаємозв'язки між ключовими економічними показниками та обсягами податкових надходжень. Цей метод базується на побудові математичної моделі, що враховує вплив таких факторів, як динаміка валового регіонального продукту, середній рівень доходів населення, кількість платників податків, рівень зайнятості та інші індикатори, що відображають

економічний стан громади. Зокрема, залежність обсягу надходжень від місцевих податків та зборів (як залежної змінної) від рівня середньої заробітної плати, кількості новостворених підприємств чи інфляційних процесів (як незалежних змінних) може бути описана через лінійну, або нелінійну регресійну модель.

Використання регресійного аналізу дозволяє не лише прогнозувати майбутні надходження, але й оцінювати чутливість доходів до змін кожного із зазначених факторів. Це сприяє обґрунтованому плануванню місцевого бюджету, визначенню критичних точок впливу та розробці заходів для стимулювання економічного зростання громади. Наприклад, якщо аналіз показує, що кількість фізичних осіб-підприємців найбільше впливає на надходження від єдиного податку, органи місцевого самоврядування можуть зосередитися на підтримці підприємницької діяльності.

Для побудови регресійної моделі прогнозування надходжень від місцевих податків і зборів у бюджет Хмельницької міської територіальної громади визначимо ключові фактори (незалежні змінні), які впливають на надходження:

1. Валовий регіональний продукт (ВРП) – відображає рівень економічної активності громади.
2. Кількість підприємств, що перебувають на спрощеній системі оподаткування (КП) – визначає активність бізнесу, особливо для єдиного податку.
3. Чисельність населення (Н) – впливає на базу оподаткування для податку на нерухомість і плати за землю.
4. Середня заробітна плата (ЗП) – впливає на платоспроможність населення та податкову базу.
5. Індекс інфляції (ІНФ) – враховує макроекономічні зміни, які впливають на реальні доходи громади.

Регресійна модель описує залежність загальних надходжень місцевих податків і зборів (МП) від зазначених змінних:

$$МП = \beta_0 + \beta_1 \cdot ВРП + \beta_2 \cdot ЗП + \beta_3 \cdot КП + \beta_4 \cdot Н + \beta_5 \cdot ІНФ + \epsilon, \quad (3.1)$$

де β_0 – вільний член; $\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_5$ – коефіцієнти впливу факторів; ϵ – похибка.

Проведемо регресійний аналіз і побудуємо прогноз на основі фактичних та статистичних даних за 2019–2023 роки наведених показників.

Користуючись редактором Microsoft Excel, будуємо багатфакторну регресію та кореляційну матрицю для поетапного вилучення факторів. У таблиці 3.2 наведені дані для побудови багатфакторної моделі регресії.

Таблиця 3.2. Вихідні дані для побудови моделі багатфакторної регресії*

Рік	МП	ВРП	КП	Н	ЗП	ІНФ
2019	485,6	14869,4	21300	273,7	8540,2	104,1
2020	503,8	14125,9	21320	293,223	9422,7	105
2021	624,5	15610	22870	293,5	12500	110
2022	683,8	20603,4	21540	293,223	13522	126,6
2023	840,4	25581,7	23590	290,118	15555	105,1

*Примітка. Складено автором за даними [50-52; 59].

На початку дослідження, перевірку чинників на наявність мультиколінеарності здійснюємо шляхом побудови матриці парних кореляцій (табл.3.3).

Таблиця 3.3. Матриця парних кореляцій*

	ВРП	КП	Н	ЗП	ВРП	МП
ВРП	1					
КП	0,663897	1				
Н	0,243736	0,32921	1			
ЗП	0,895069	0,79155	0,55068	1		
ІНФ	0,237415	-0,20176	0,414398	0,374194	1	
МП	0,954747	0,814405	0,427179	0,980445	0,245286	1

*Примітка. Складено автором.

Завдяки побудованій матриці встановлено, що фактор ЗП (середня заробітна плата) сильно корелює з іншими даними, тому відкидаємо його. Також відкидаємо дані ІНФ (індекс інфляції), адже даний фактор не має суттєвого впливу на залежну змінну (МП).

Після відбору ключових факторів для побудови багатofакторної регресійної моделі до аналізу залишаються такі незалежні зміни: валовий регіональний продукт (ВРП), кількість підприємств на спрощеній системі оподаткування (КП) та чисельність населення (Н). Саме ці показники є найбільш значущими для прогнозування надходжень від місцевих податків і зборів (МП).

Використовуючи інструмент «Регресія» в Microsoft Excel, отримано параметри багатofакторної регресійної моделі. Узагальнене рівняння регресії має вигляд:

$$MP = -1387,372 + 0,022 \cdot BPI + 0,038 \cdot KP + 2,679 \cdot H + \epsilon, \quad (3.2)$$

Коефіцієнти регресії мають статистично значущі значення (Р-значення, а саме більше 0,05), що підтверджує їх вплив на залежну змінну МП. Значення коефіцієнта детермінації $R^2=0,96$ свідчить про те, що модель пояснює 96% варіації надходжень місцевих податків і зборів.

Отримані результати оцінки коефіцієнтів представлені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4. Оцінка параметрів регресійної моделі*

Параметр	Значення	t-статистика	П-значення
β_0	-1387,372	-2,780	0,003
β_1	0,022	6,119	0,001
β_2	0,038	2,240	0,002
β_3	2,679	1,662	0,015

*Примітка. Складено автором.

Отримане рівняння регресії вказує на те, що зі зростанням валового регіонального продукту на 1 млн грн, надходження від місцевих податків та зборів зростуть на 0,022 млн грн, збільшення кількості підприємств, що перебувають на спрощеній системі оподаткування на одиницю забезпечує зростання надходжень від місцевих податків та зборів на 0,038 млн грн та зі збільшенням чисельності населення територіальної громади на 1 тис. осіб надходження від місцевих податків та зборів зростуть на 2,679 млн грн.

Обов'язковим результатом будь-якої економіко-математичної моделі є отримання прогнозу на майбутні роки. На рисунку 3.1 представлено прогнозні значення надходжень від місцевих податків і зборів до бюджету Хмельницької міської територіальної громади за 2019-2023 рр, що побудовано на основі регресійної моделі, а також наведений прогноз надходжень від місцевих податків і зборів на 2024 рік на основі побудови лінії тренду.

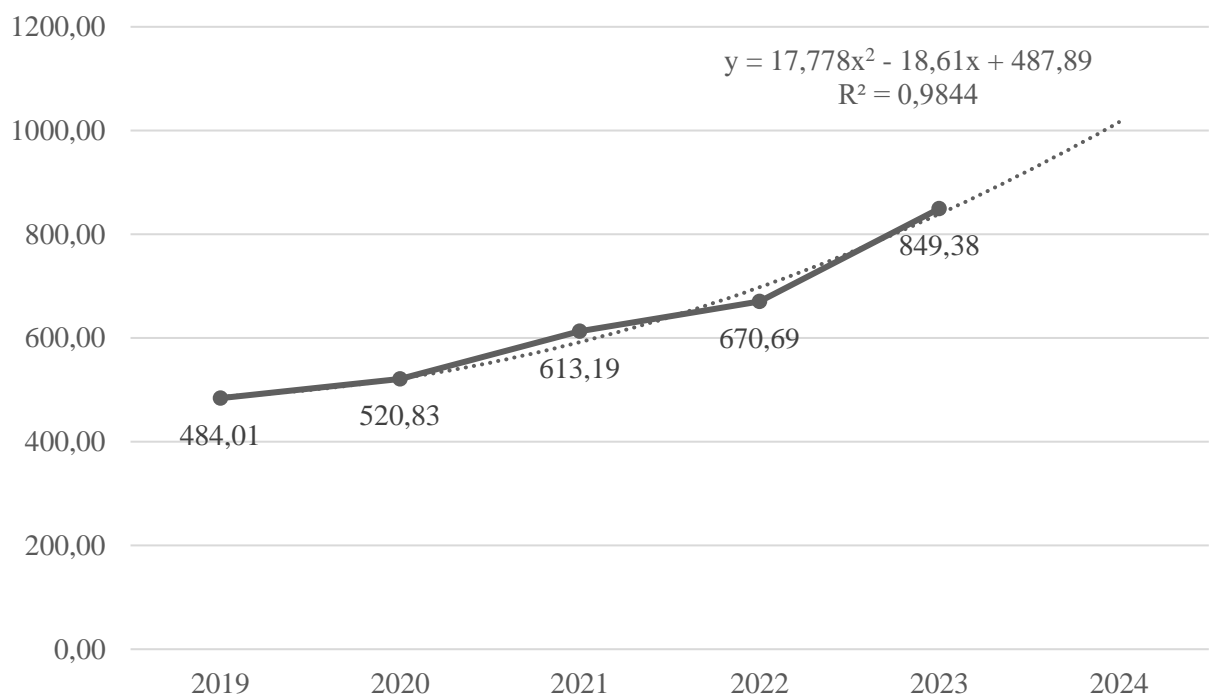

Рисунок 3.1 – Прогнозні надходження від місцевих податків і зборів до бюджету Хмельницької міської територіальної громади*, млн грн

*Примітка. Складено автором.

За допомогою побудованої лінії тренду можемо спостерігати збільшення прогнозних значень надходження місцевих податків і зборів до бюджету Хмельницької міської територіальної громади, за даними прогнозу їх значення перевищить 1000 млн грн у 2024 році. Високий коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,9844$ вказує на хорошу точність прогнозу.

Таким чином, регресійний аналіз стає незамінним інструментом для прогнозування податкових надходжень від місцевих податків та зборів, забезпечуючи підвищення точності бюджетного планування та сприяючи

ефективному управлінню фінансами територіальної громади. Проведений регресійний аналіз дозволив створити надійну модель для прогнозування надходжень від місцевих податків і зборів. Отримані результати можуть бути використані для оптимізації бюджету Хмельницької міської територіальної громади, визначення пріоритетів фінансування та забезпечення фінансової стійкості. Розроблена модель враховує основні економічні фактори, що дозволяє адаптувати її для аналізу податкових надходжень інших територіальних громад.

ВИСНОВКИ

Здійснивши наукове обґрунтування теоретичних аспектів та практичних рекомендацій щодо визначення шляхів розвитку місцевих податків і зборів у системі власних доходів бюджету Хмельницької міської територіальної громади виявлено такі результати дослідження:

1. Означено сутність місцевих податків і зборів як обов'язкові платежі, встановлені органами місцевого самоврядування відповідно до податкового законодавства, які є основою формування власних доходів місцевих бюджетів. Місцеві податки і збори є важливим інструментом забезпечення фінансової автономії громад, сприяючи стабільному економічному розвитку та соціальному благополуччю. Виявлено багатофункціональність місцевих податків і зборів, які виконують фіскальну, регуляторну, стимулюючу та соціальну функції. Проаналізовано їх значення на трьох рівнях: 1) на рівні державних фінансів – як елемент бюджетної системи та інструмент реалізації державної бюджетно-податкової політики; 2) на рівні місцевих фінансів – як джерело фінансової незалежності органів місцевого самоврядування і основа для реалізації регіональної політики; 3) на рівні територіальних громад – як засіб стимулювання економічної активності, покращення якості життя населення та зменшення залежності від державних трансфертів.

2. Досліджено правове регулювання та особливості справляння місцевих податків і зборів. До ключових видів таких податків належать єдиний податок, податок на майно (податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, плата за землю та транспортний податок), збір за місця для паркування транспортних засобів і туристичний збір. Їхнє встановлення та регулювання здійснюється відповідно до Податкового кодексу України та рішень органів місцевого самоврядування. Особлива увага приділяється забезпеченню прозорості, чіткості механізмів адміністрування та прогнозованості податкових надходжень, що сприяє зміцненню фінансової автономії громад і покращенню якості життя населення. Дослідження особливостей функціонування місцевих

податків і зборів дозволяє оптимізувати систему оподаткування, збалансувати податкове навантаження та підвищити ефективність використання бюджетних коштів на місцевому рівні.

3. Аналіз структури, динаміки та ролі місцевих податків і зборів у доходах бюджету Хмельницької міської територіальної громади за 2019–2023 роки продемонстрував зростання загальних надходжень на 354,8 млн грн (73%), з ключовою роллю єдиного податку, який забезпечив найбільший внесок (зростання на 225,2 млн грн, або 75%). Позитивну динаміку показали податок на нерухоме майно (зростання на 252%) та плата за землю (зростання на 44%), тоді як транспортний податок зменшився на 32%. Встановлено, що місцеві податки та збори відіграють вагомую роль у забезпеченні фінансової автономії громади, хоча їх частка у власних доходах зменшилася від 24,3% у 2019 році до 20,1% у 2023 році. Проведений аналіз дозволяє оцінити ефективність адміністрування місцевих податків, визначити ключові джерела доходів, забезпечити фінансову стабільність громади та знайти напрямки підвищення її бюджетної автономії.

4. Оцінка надходжень місцевих податків і зборів у Хмельницькій міській територіальній громаді за 2019–2023 роки свідчить про загальну позитивну динаміку, незважаючи на економічні виклики, пандемію COVID-19 і воєнний стан. Зростання доходів забезпечувалося за рахунок стабільної роботи ключових платників, розширення бази оподаткування, вдосконалення адміністрування та впровадження диференційованих ставок з туристичного збору. Проте вплив на ефективність справляння податків мали пільги для підтримки бізнесу, податкові борги та зміни законодавства. Найбільші надходження спостерігалися від плати за землю, єдиного податку й податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, які залишаються основою фінансової стабільності громади.

5. Визначено ключові напрями вдосконалення системи місцевих податків і зборів для забезпечення стабільного фінансового розвитку територіальних громад: завершення інвентаризації земель, перехід до визначення бази оподаткування на основі вартості майна, прозоре адміністрування податкових

пільг, оптимізація ставок і розширення податкової бази. Серед ефективних інструментів є: застосування коригуючих коефіцієнтів, запровадження прогресивного оподаткування та перегляд ставок транспортного податку. Запропоновані заходи спрямовані на зростання фіскальної автономії громад та ефективне виконання їхніх соціально-економічних функцій. Реалізація цих пропозицій дозволить забезпечити стабільність доходів місцевих бюджетів, підвищити якість послуг, що надаються населенню та створити умови для довгострокового сталого розвитку територій.

6. Проведений регресійний аналіз дозволив побудувати надійну модель для прогнозування надходжень від місцевих податків і зборів до бюджету Хмельницької міської територіальної громади, відповідно до якої їх значення у 2024 році перевищить 1000 млн грн. Отримані результати можуть бути використані для оптимізації бюджету Хмельницької міської територіальної громади, визначення пріоритетів фінансування та забезпечення фінансової стійкості. Прогнозування надходжень від місцевих податків і зборів до бюджету територіальної громади дозволяє швидко оцінити ключові економічні чинники, що впливають на дохідну частину бюджету, забезпечують збалансованість фінансів, стратегію розвитку громади та підвищують точність бюджетного планування, що сприяє ефективному управлінню фінансовими ресурсами та соціально-економічній стабільності територіальної громади.

Проведене дослідження підтверджує значимість місцевих податків і зборів як ключових елементів забезпечення фінансової автономії територіальних громад, ефективного функціонування бюджетної системи та стимулювання економічного розвитку. Здійснені теоретичні та практичні рекомендації спрямовані на підвищення фіскальної автономії, оптимізацію системи місцевого оподаткування та забезпечення довгострокової фінансової стабільності територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманчук Н. І. Місцеві податки і збори в Україні: сучасний стан та перспективи реформування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. С. 102–105.
2. Бак Н. А. Місцеве оподаткування в Україні: стан та перспективи підвищення ефективності. Економіка: реалії часу. 2017. №1 (29). С. 12–25.
3. Бачо Р. Й., Гапак Н. М., Иллар Е. Й. Оцінка ролі місцевих податків і зборів у забезпеченні фінансової безпеки органів місцевого самоврядування. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2013. №4 (41). С. 16–25.
4. Бондарчук М.К., Джурик Х.Б. Моделювання доходної частини бюджету об'єднаних територіальних громад. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2019. 4(2). С.11-15.
5. Бюджетна система: підручник / за ред. д. е. н., проф. В. Г. Дем'янишина, д. е. н., проф. О. П. Кириленко та д. е. н., проф. З. М. Лободіної. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 624 с.
6. Бюджетний кодекс України: Закон України №2456-VI від 08.07.2010р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
7. Васильєва Н. В., Гринчук Н. М., Дерун Т. М., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. К.: 2017. 119 с.
8. Волохова І. С. Місцеві податки та збори в доходах місцевих бюджетів України: наслідки проведених реформ. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. № 23(2). С. 50-53.
9. Волохова І. С., Дубовик О. Ю. Податкова система: навчальний посібник. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. 402 с.

10. Воробйов Ю. М. Формування фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах підвищення самостійності регіонів: монографія / Ю. М. Воробйов, І. А. Когут. Мелітополь: Видавництво, 2012. 250 с.
11. Горин В. П., Булавинець В. М. Плата за землю як інструмент фіскального регулювання суспільного добробуту. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. 2020. №3. С. 46–52.
12. Горин В. П., Савчук С. В. Резерви нарощування фінансових ресурсів територіальних громад в умовах воєнного стану. Агросвіт. 2023. №13. С. 11–20.
13. Городецька Т. Е. Проблеми та шляхи реформування системи місцевого оподаткування в Україні. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2010. №31. С. 79-82.
14. Данилишин В. І., Стефанків О. М., Ціжма О. А. Транспортний податок: зарубіжний досвід та українські реалії. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. №3. С. 702-705.
15. Десятнюк О., Шаповалов Є. Актуальні питання формування дохідної частини місцевих бюджетів у контексті адміністративно-територіальної реформи в Україні. *Світ фінансів*. 2020. № 3(64). С. 76–86. DOI: <https://doi.org/10.35774/sf2020.03.076>
16. Деякі питання оренди земель: Постанова Кабінет Міністрів України від 13.12.2006 № № 1724. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1724-2006-%D0%BF#Text>
17. Європейська хартія про місцеве самоврядування, ратифікована Законом України № 52/97–ВР від 15.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036
18. Жихор О. Б., Кириленко О. П. Місцеві фінанси: підручник. К.: УБС НБУ, 2015. 579 с.
19. Загородній А. Г., Вознюка Г. Л. Фінансово-економічний словник: словник. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. 713 с.

20. Зелик С. С. Досвід формування бюджетів територіальних громад у країнах з розвинутою економікою. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип. 34(1). С. 245-250.
21. Іванов Ю. Б. Функції податків та податкове регулювання. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2009. №19. С. 36-43.
22. Іщенко М. І., Міщук Є. В., Мясоедова А. М. Місцеві податки та збори у забезпеченні економічної безпеки держави. Сучасні проблеми економіки і підприємництво. 2020. №25. С. 5-12.
23. Кириленко О. П. Місцеві фінанси: підручник. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2014. 448 с.
24. Коломієць І. Ф., Пелехатий А. О. Теоретико-практичні аспекти формування об'єднаних територіальних громад в Україні. *Економіка України*. 2017. № 4(665). С. 46–55
25. Конституція України: закон України №254к/96-ВР від 28.06.1996: станом на 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
26. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: навчальний посібник. Київ: Знання, 1999. 487 с.
27. Крисоватий А. І., Десятнюк О. М. Податкова система: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Воля, 2007. 237 с.
28. Крупка М., Кульчицький М., Коваленко В. Трансформація ролі доходів місцевих бюджетів як інструменту бюджетного механізму в контексті децентралізації. *Світ фінансів*. 2018. №3(56). С. 7–18.
29. Кузьменко О. В., Чорна В. Г. Особливості сплати підприємствами місцевих податків під час дії правового режиму воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. №78. С. 54-59.
30. Лазор О. Д. Місцеве управління. Поняття, терміни, визначення: навчальний посібник. Київ: Дакор, 2006. 352 с.
31. Лазука С. Б. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливості його застосування в Україні. *Управління фінансами держави*,

регіону, підприємства та домогосподарства: погляди науковців і практиків. 2017. С. 118-122.

32. Лободіна З. М. Бюджетний механізм: концептуальні засади та перспективи модернізації : моногр. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 412 с.

33. Майстренко О. Податок на нерухоме майно як додаткове джерело наповнення місцевих бюджетів. Право України. 2009. №10. С. 118-124.

34. Марчук І.В. Роль місцевих податків і зборів у власних доходах бюджету територіальних громад. *Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Хмельницький, 16 січня 2025 р.). Хмельницький. 2025.

35. Мельник А. М. Проблеми оподаткування нерухомого майна в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2015. №19. С. 82-86.

36. Методичні рекомендації у сфері місцевого економічного розвитку. Встановлення місцевих податків та зборів як вплив на місцевий економічний розвиток. 2023. 87 с. URL: <http://surl.li/vekbgr>

37. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня фінансової спроможності територіальних громад. URL: <http://surl.li/nzfxj>

38. Місцеві фінанси: підруч. / за ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. 2-ге вид., доп. І перероб. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2014. 448 с. Кириленко О., Малиняк Б., Письменний В., Русін В. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади; Асоціація міст України. Київ: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 396 с.

39. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 2. Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. 848 с.

40. Муніципальні фінанси: навч. посіб. / За ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. Тернопіль: Астон, 2015. 360 с.

41. Нестеренко А. С. Майновий податок – транспортний податок як основа функціонування місцевих бюджетів України. Юридичний науковий електронний журнал. 2015. №5. С. 149-151.

42. Першко Л. О. Теоретико-методологічні аспекти зміцнення та розвитку місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації: монографія. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2020. 316 с.

43. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

44. Пономарьова В. С. Сучасна проблематика майнового оподаткування: національний та міжнародний вимір. Соціально-економічні проблеми і держава. 2022. №2(27). С. 161-168.

45. Порхун В. М. Специфіка справляння податків і зборів в умовах децентралізації. Київський часопис права. 2024. № 1. С. 196-201. URL: <https://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/423/409>

46. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 року № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

47. Про встановлення місцевих податків і зборів на території Хмельницької міської територіальної громади та втрату чинності рішень міської ради: рішення Хмельницької міської ради №1 від 14.07.2021: станом на 28.07.2023. URL: <https://www.khm.gov.ua/uk/content/pro-vstanovlennya-miscevyh-podatkov-i-zboriv-na-terytoriyi-hmelnyckoyi-miskoyi-0>

48. Про доступ до публічної інформації: Закону України № 2939-VI від 13.01.2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

49. Про запобігання корупції: Закону України № 1700-VII від 14.10.2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

50. Про затвердження звіту про виконання бюджету Хмельницької міської територіальної громади за 2023 рік: Рішення Хмельницької міської ради №12 від 13.03.2024 р. URL: <https://www.khm.gov.ua/uk/content/pro-zatverdzhennya-zvitu-pro-vykonannya-byudzhetu-hmelnyckoyi-miskoyi-terytorialnoyi-4>

51. Про затвердження звіту про виконання бюджету Хмельницької міської територіальної громади за 2021 рік: Рішення Хмельницької міської ради №2 від 09.03.2022. URL: <https://www.khm.gov.ua/uk/content/pro-zatverdzhennya-zvitu-pro-vykonannya-byudzhetu-hmelnyskoyi-miskoyi-terytorialnoyi-gromady>

52. Про затвердження звіту про виконання бюджету Хмельницької міської територіальної громади за 2022 рік: Рішення Хмельницької міської ради №7 від 28.03.2023 р. URL: <https://www.khm.gov.ua/uk/content/pro-zatverdzhennya-zvitu-pro-vykonannya-byudzhetu-hmelnyskoyi-miskoyi-terytorialnoyi-2>

53. Про затвердження у новій редакції Положення про фінансове управління Хмельницької міської ради: Рішення 2 сесії № 12 від 23.12.2020 р. URL: <https://khm.gov.ua/uk/content/pro-zatverdzhennya-u-noviy-redakciyi-polozhennya-pro-finansove-upravlinnya-hmelnyskoyi-0>

54. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

55. Про Порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам: Постанова Кабінет Міністрів України 19 квітня 1993 р. № 284. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284-93-%D0%BF#Text>

56. Про Прогноз бюджету Хмельницької міської територіальної громади на 2022-2024 роки: рішення Хмельницької міської ради №807 від 26.08.2021. URL: <https://devkhm.khm.gov.ua/content/pro-prognoz-byudzhetu-hmelnyskoyi-miskoyi-terytorialnoyi-gromady-na-2022-2024-roky>

57. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України № 93-IV від 11.07.2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text>

58. Про утворення цільового фонду Хмельницької міської ради соціально-економічного та культурного розвитку міста та затвердження Положення про нього: рішення Хмельницької міської ради №2 від 31.10.2006: станом на 21.12.2022. URL: <https://www.khm.gov.ua/uk/content/pro-utvorennya-cilovogo-fondu-hmelnyskoyi-miskoyi-rady-socialno-ekonomichnogo-ta-kulturnogo>

59. Програми розвитку. Хмельницька міська рада. URL: https://www.khm.gov.ua/uk/progress_program
60. Романенко О. Р., Даниленко Л. П., Гладченко Л. П., Славкова А. А. Фінанси: навчально-методичний посібник. Київ: КНЕУ, 2013. 136 с.
61. Самарічева Т. А. Сучасний стан фінансової децентралізації в Україні. *Збірник тез II Міжнародної науково-практичної конференції «Публічне управління в Україні: виклики сьогодення та глобальні імперативи»*. (м. Хмельницький, 18 травня 2023 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С.57-59.
62. Синчак В. П. Зняття податкових обмежень для платників єдиного податку третьої групи в умовах воєнного стану як чинник підприємницької активності. *Облік і фінанси*. 2023. №1 (99). С. 97 – 107.
63. Синчак В.П. Протидія мінімізації сплати податків в умовах спрощеної системи оподаткування: польський досвід та вітчизняна практика. *Синергетичні драйвери розвитку обліку, податкового аудиту та бізнес-аналітики [Електронне видання]: збірник тез за матеріалами III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, м. Ірпінь, 14 травня 2024 р. Ірпінь: Державний податковий університет, 2024. С. 371 – 375.
64. Содома Р., Дубневич Ю., Марків Г., Шматковська Т. Моніторинг соціально-економічного розвитку територіальних громад. *Аграрна політика і вдосконалення економічних відносин в АПК*. 2021. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/8538/1/Econ-28-2021-4.pdf>
65. Сошка Н. В. Суперечності та перспективи розвитку системи місцевого оподаткування в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. №11. С. 51-56.
66. Станкус Т., Крот Ю. Місцеві податки і збори. Х.: Фактор, 2017. 80 с.
67. Ткачук Н.М. Аналіз практичних аспектів формування доходів бюджету територіальної громади міста. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна серія «Економічна»*. 2023. Випуск 104. С.11-20. URL: <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2023-104-02>

68. Трусова Н., Сизоненко О. Формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів. *Світ фінансів*. 2018. 3(56). С. 19-27.

69. Халавчук В.О., Самарічева Т. А. Роль фіскальної децентралізації у забезпеченні фінансової спроможності територіальних громад. *Збірник тез XXVIII щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів «Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави»*. (м. Хмельницький, 19 березня 2024 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. 204 с. С.116-118.

70. Чугунов О.І. Формування бюджетів місцевого самоврядування у системі суспільного розвитку територіальних громад. *Економічний вісник університету*. 2018. №38. С. 153–161.

71. Шалімов В. В. Напрямки підвищення ефективності системи місцевого оподаткування на Україні. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2009. №16(2). С. 294-299.

72. Щур Р. І., Свірський В. С., Плєць І.І. Власні доходи бюджетів об'єднаних територіальних громад: склад, структура та тенденції. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Випуск 15. Т.1. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/36895/1/%d0%92%d0%bb%d0%b0%d1%81%d0%bd%20%d1%96%d0%b4%d0%be%d1%85%20%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%8f%202019.pdf>

73. Юрій С. І., Федосов В. М. Фінанси: підручник. Київ: Знання, 2012. 688 с.

74. Юрчишена Л.В., Горлов Є.І. Підвищення доходів місцевих бюджетів на основі стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу. *Фінанси. Облік. Банки*. №1 (23). С. 139-202. URL: <http://jfub.donnu.edu.ua/article/view/6282>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1. Характеристика елементів єдиного податку*

Елемент податку	Перша група	Друга група	Третя група	Четверта група
Платники	ФОП, які не приймають працю найнятих осіб. Обсяг доходу не перевищує 167 МЗП.	ФОП, які вибирають працю не більше 10 найманніших осіб. Обсяг доходу не перевищує 834 МЗП.	ФОП та юридичні особи. Кількість найманіших осіб не обмежена. Обсяг доходу не перевищує 1167 МЗП.	Сільськогосподарські товаровиробники, частка доходу від реалізації сільськогосподарської продукції — 75% і більше.
База	—	—	Сума доходу платника	Нормативно-грошова оцінка (НГО) 1 га сільськогосподарських угідь, з урахуванням коефіцієнта індексації станом на 1 січня базового (звітного) року.
Об'єкт	—	—	Дохід, отриманий платником	Площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду.
Ставки	До 10% прожиткового мінімуму (ПМ).	До 20% мінімальної заробітної плати (МЗП).	3% від доходу для платників ПДВ; 5% від доходу для неплатників ПДВ.	- Рілля, пасовища, синожаті — 0,95% НГО; - Рілля, пасовища, синожаті у гірських та поліських зонах, багаторічні насадження — 0,57% НГО; - Багаторічні насадження у гірських та поліських зонах — 0,19% НГО; - Землі водного фонду — 2,43% НГО; - Землі в умовах закритого обґрунтування — 6,33% НГО.
Податковий період	Календарний рік	Календарний рік	Календарний квартал	Календарний рік

*Примітка. Складено автором за даними [36].

Таблиця А.2. Характеристика елементів податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки*

Елемент податку	Характеристика
Платники	Фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості, розташованих на території відповідної громади.
База	Загальна площа об'єкта житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі його часток.
Об'єкт	Об'єкт житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі його частина. Винятки визначені підпунктом 266.2.2 ПКУ.
Ставки	В залежності від місця розташування (зональності) та типів об'єктів нерухомості у розмірі, що не може перевищувати 1,5% МЗП, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, за 1 кв.м бази оподаткування.
Податковий період	Календарний рік.

*Примітка. Складено автором за даними [36].

Таблиця А.3. Характеристика елементів земельного податку*

Елемент податку	Характеристика
Платники	- Власники земельних ділянок, земельних часток (паїв);
	- Землекористувачі, яким надані у користування земельні ділянки державної та комунальної власності на правах постійного користування.
База	- НГО земельних ділянок з урахуванням коефіцієнта індексації;
	- Площа земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено.
Об'єкт	- Земельні ділянки, земельні частки (паї), які перебувають у власності;
	- Земельні ділянки державної та комунальної власності, які перебувають у володінні на праві постійного користування.
Ставки	У власності:
	- За земельні ділянки, НГО яких проведено — не більше 3% НГО;
	- Для земель загального користування — не більше 1% НГО;
	- Для сільськогосподарських угідь — не менше 0,3% та не більше 1% НГО;
	- Для лісових земель – не більше 0,1% НГО.
	У постійному користуванні:
	- За земельні ділянки (крім державної та комунальної власності) — не більше 12% НГО*;
- За земельні ділянки за межами населених пунктів, НГО яких не проведено — не більше 5% НГО одиниці площі ріллі по АР Крим або по області;	
- Для сільськогосподарських угідь — не менше 0,3% та не більше 5% НГО одиниці площі ріллі по АР Крим або по області.	
Податковий період	Календарний рік

*Примітка. Складено автором за даними [36].

Таблиця А.4. Характеристика елементів орендної плати за землю*

Елемент податку	Характеристика
Платники	Орендарі земельної ділянки
База	НГО земельних ділянок з урахуванням коефіцієнта індексації
Об'єкт	Земельна ділянка, надана в оренду
Ставки	Річна сума платежу:
	- Не може бути меншою розміру земельного податку, встановленого для відповідної категорії земельних ділянок на відповідній території;
	- Не може перевищувати 12% НГО;
	- Може перевищувати 12% НГО у разі визначення орендаря на конкурентних засадах;
	- Для пасовищ у населених пунктах, яким надано статус гірських, не може перевищувати розміру земельного податку;
- Для баз олімпійської, паралімпійської та дефлімпійської підготовки, перелік яких затверджується Кабміном, не може перевищувати 0,1% НГО.	
Податковий період	Календарний рік

*Примітка. Складено автором за даними [36].

Таблиця А.5. Характеристика елементів транспортного податку*

Елемент податку	Характеристика
Платники	Фізичні та юридичні особи (включаючи нерезидентів) — власники легкових автомобілів
Об'єкт	Легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше 5 років (включно) та середньоринкова вартість яких перевищує 375 розмірів мінімальної заробітної плати.
База	Легковий автомобіль, який є об'єктом оподаткування
Ставки	25 тис. грн на рік за кожен об'єкт оподаткування
Податковий період	Календарний рік

*Примітка. Складено автором за даними [36].

Таблиця А.6. Характеристика елементів збору за паркування транспортних засобів*

Елемент податку	Характеристика
Платники	- Юридичні особи, їх філії (відділення, представництва);
	- Фізичні особи-підприємці (ФОП).
База	Площа земельної ділянки, відведена для паркування, а також площа комунальних гаражів, стоянок, паркінгів (будівель, споруд, їх частин), побудованих за рахунок коштів місцевого бюджету.
Об'єкт	Земельна ділянка, спеціально відведена для забезпечення паркування транспортних засобів на автомобільних дорогах загального користування, тротуарах або інших місцях.
	Також комунальні гаражі, стоянки, паркінги (будівлі, споруди, їх частини), побудовані за рахунок коштів місцевого бюджету.
Ставки	Встановлюються за кожний день провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів у гривнях за 1 кв.м площі спеціально відведеної земельної ділянки у розмірі 0,075% мінімальної заробітної плати (МЗП), встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року.
Податковий період	Календарний квартал

*Примітка. Складено автором за даними [36].

Таблиця А.7. Характеристика елементів туристичного збору*

Елемент податку	Характеристика
Платники	Громадяни України, іноземці, а також особи без громадянства, які прибувають на територію адміністративно-територіальної одиниці та тимчасово розміщуються у місцях проживання (ночівлі).
База	Загальна кількість днів тимчасового розміщення у місцях проживання (ночівлі).
Ставки	Для однієї особи за одну добу тимчасового розміщення:
	- До 0,5% мінімальної заробітної плати (МЗП) — для внутрішнього туризму;
	- До 5% МЗП — для в'їзного туризму.
Податкові агенти	- Юридичні особи, філії, відділення, інші відокремлені підрозділи юридичних осіб;
	- Фізичні особи-підприємці, які надають послуги з тимчасового розміщення осіб у місцях проживання (ночівлі);
	- Квартирно-посередницькі організації, які направляють неорганізованих осіб з метою їх тимчасового розміщення у місцях проживання (ночівлі), що належать фізичним особам на праві власності або користування за договором найму;
	- Юридичні особи, які уповноважуються сільською, селищною, міською радою справляти збір на умовах договору, укладеного з відповідною радою.
Податковий період	Календарний квартал

*Примітка. Складено автором за даними [36].

Виконав студент магістратури за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
« ____ » січня 2025 р.

Підпис

І.В. Марчук

Ініціали, прізвище

Науковий керівник
доцентка кафедри,
к.е.н., доцентка
« ____ » січня 2025 р.

Підпис

Т. А. Самарічева

Ініціали, прізвище

Робота допущена до захисту:
завідувачка кафедри,
к.е.н., доцентка
« ____ » січня 2025 р.

Підпис

А.В. Крушинська

Ініціали, прізвище